

HOOFSTUK VI

DIE IDEOLOGIESE GRONDSLAE VAN DIE SUID-AFRIKAANSE FASCISME

*"No one must lightly dismiss the question of Race. It is the key to World History and it is precisely for this reason that written history so often lacks clarity. It is written by people who do not understand the race question and what belongs to it... Language and religion do not make a race, only blood does that."*¹

- Disraeli

1. Europese en Suid-Afrikaanse ideologiese grondslae

Die bepaling van die oorsprong van die fascisme, en derhalwe ook die ideologiese veronderstellings wat dit ten grondslag lê, is problematies en word deur die verskillende benaderings van navorsers bemoelijk. Sommige skrywers voer die wortels van die fascisme tot die negentiende eeu terug, terwyl andere dit as 'n uitsluitlik twintigste-eeuse verskynsel beskryf. Die intellektuele basis van die fascisme omvat ook strydige idees oor ras, godsdiens, ekonomie, sosiale welsyn en moraliteit. Hayes het gevolglik aangevoer dat die fascisme uit 'n verskeidenheid idees wat uit verskillende kulture oorgeneem is, bestaan en daarom amper as internasionaal beskou kan word. Die fascisme is in der waarheid 'n kombinasie van teenstrydige ideologieë en praktiese aanpassings van die teorie in 'n poging om aan belangrike institusionele, administratiewe, ekonomiese of sosiale eise te voldoen. 'n Samehangende beeld van die fascistiese teorie kan wel met die ondersoek van hierdie idees en die historiese omstandighede wat dit help vorm het, geskep word.²

Baie van die idees wat die Europese en Suid-Afrikaanse algemene fascisme onderlê, vorm die grondslag van 'n verskeidenheid teenstrydige ideologieë en was reeds vir eeue binne die Westerse beskawing aanwesig. Na die Eerste Wêreldoorlog is dit in sekere kombinasies en volgens verskeie omstandighede in die fascisme as een van hierdie ideologieë gekombineer, waarna dit na die na-oorlogse bewegings oorgedra is en as voorbeeld dien van hoe iets nuut uit die oue geskep kan word. Alhoewel die Suid-Afrikaanse fascisme, as 'n onderdeel van die breëre Westerse beskawing en dié se verskynsels, grootliks deur die Europese strominge gevoed is, het elemente vanuit eie bodem en meer spesifiek die Afrikanemasionale ideologie soos vertolk deur die ultra-regse politieke beweging, ook 'n invloed gehad. Daar sal vervolgens na sekere van hierdie aspekte, wat uit die voorafgaande hoofstukke afgelei is, gekyk word ten einde tot 'n finale gevolgtrekking oor die ideologiese grondslae van die Suid-Afrikaanse fascisme te kom.

Enige ideologiese beskouing kan as 'n versameling van idees, waardes en doelstellings wat op die sosiale orde inwerk, beskou word. Dit omvat gewoonlik alle uitdrukkings van menslike denke wat as werklikhede deur die aanhangers daarvan uitgeleef word. 'n Ideologie kan egter ook ideaal-tipes volgens 'n kern van gemeenskaplike waardes en geskiedsbeskouings omskryf word.³ In die

¹ Aangehaal in S.A. *Observer* 30(6), October 1985, p. 14.

² P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 17-19.

³ R. Griffin, *The nature of fascism*, pp. 15-17.

vooraangaande hoofstukke is die fascisme algemeen gedefinieer as 'n politieke ideologie wat die palingenetiese ultra-nasionalisme, rassisme, revolusionêre idealisme, die elitisme en die idee van die totalitêre staat, sowel as 'n korporatiewe tipe selfonderhoudende ekonomiese beleid, voorstaan. Die Europese grondslae van hierdie ideologiese kenmerke het ook op Suid-Afrikaanse bodem op verskeie maniere tot uiting gekom.

a. Palingenetiese ultra-nasionalisme

Hayes wys daarop dat die opkoms van nasionalisme 'n groot rol in die ontstaan van die fascistiese bewegings van die tussenoorlogse tyd gespeel het.⁴ Die nasionalisme kan as 'n gedagtestelsel waarin die nasie sentraal geplaas word, gedefinieer word. Die nasie of volk moet volgens nasionaliste bestendig en verkieslik in 'n eie, soewereine staatsverband in stand gehou word, die welsyn daarvan moet bevorder word en dit moet die hoogste liefde, trou, eer en lojaliteit ontvang. Die volk verteenwoordig sekere gemeenskaplike kenmerke, waardes en belange wat aan dit 'n bepaalde identiteit verleen en dit van ander volkere onderskei.⁵ Gemeenskaplike rassekenmerke kan ook beklemtoon word en in hierdie verband verklaar Hertz dat die moderne nasionalisme en rassehaat altyd bereid is om rasionele en ervaringsgegronde argumente ten gunste van die irrasionele verheerliking van die mistieke volksiel, instink en die sogenaamde 'stem van die bloed', te verwerp.⁶

Die besit van gemeenskaplike kodes, gedeelde simbole, mites van 'n gemeenskaplike oorsprong vanaf 'n veronderstelde en gewoonlik heroïese voorvader, en selektief onthoude herinneringe aan 'n gemeenskaplike historiese verlede, vorm volgens Smith 'n unieke kollektiewe kulturele identiteit en 'n roepingsgevoel by 'n volk. Mites van etniese uitverkorenheid is volgens hom noodsaaklik vir langtermyn etniese oorlewing. Dit help om samelewings te mobiliseer deurdat dit 'n gemeenskap tot uitbreiding en oorlog kan aanmoedig en 'n groep se gehegtheid aan 'n spesifieke historiese grondgebied kan versterk. Smith beskou dan ook die taal en simboliek van die moderne nasionalisme as 'n kontemporêre plaasvervanger van hierdie eeue oue beskouing van etniese voorbeskikking.⁷

Die ontstaan van die nasionalisme kan tot die ontbinding van die sosiale orde in Europa aan die einde van die Middeleeue, toe state gewoonlik op godsdienstige of dinastiese bande gebaseer was, teruggevoer word. Nasionalisme het egter eers teen die agtiende eeu as 'n beweging begin verskyn. Met die uitbreek van die Franse Revolusie in 1789 is 'n keerpunt in die ontwikkeling daarvan ingelei deurdat lojaliteit daarna nie meer aan die heerser nie, maar slegs aan die vaderland verskuldig was. Gedurende die negentiende eeu het verskeie nasiestate tot stand gekom en die beweging na groter

⁴ P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 53-55.

⁵ D.J. Kotzé, *Nasionalisme I: 'n vergelykende studie*, p. 19.

⁶ F. Hertz, *Nationality in history and politics*, pp. 271-172.

⁷ A.D. Smith, Chosen peoples: why ethnic groups survive, *Ethnic and Racial Studies* 15(3), July 1992, pp.438, 440, 445-446, 449-450.

nasionale selfbeskikking was dan ook grootliks verantwoordelik vir die uitbreek van die twee wêreldoorloë in die vroeë twintigste eeu. Na die Tweede Wêreldoorlog het hierdie gees na die Westerse kolonies uitgebrei waar dit 'n einde aan die kolonialisme gebring het en veroorsaak het dat nasionalisme steeds 'n belangrike vormende mag binne die internasionale politiek is.⁸

Laat negentiende-eeuse Europa is die eerste deur sekularisasie en die gevolglike ontbinding van die tradisionele politieke stelsels, die opkoms van wetenskaplike rasionalisme, die nasiestaat en liberale politiek, populistiese nasionalisme en 'n wye verskeidenheid sosialistiese en ultra-konserwatiewe politieke stelsels beïnvloed. Dit is alles deur die ontbinding van die feodalisme, die opkoms van kapitalisme, verstedeliking, industrialisasie, sosiale mobiliteit en die ander komponente van modernisasie aangehelp. Teen die einde van die eeu was 'n gevoel van die mislukking van die Westerse beskawing algemeen in intellektuele en kultuurkringe aanwesig. Hierdie sogenaamde *fin de siècle*-sindroom het in 'n verskeidenheid nie-politieke en politieke redenasies ten opsigte van godsdiens, spiritualiteit, moraliteit en kultuur, estetika, teorieë aangaande die evolusie van menslike samelewings of ras, en die letterkunde, tot uiting gekom ten einde 'n herlewing van die gewaarde ontaarde en vervalde Westerse beskawing te bewerkstellig.⁹

Hierdie hergeboortemite bevat 'n konstante of argetipe van menslike mitevormende denke en was nog altyd 'n onderdeel van verskeie wêreldbeskouings en waardestelsels. Die populistiese weergawe van die ultra-nasionalisme is volgens Griffin egter kultuur-spesifiek en van 'n meer onlangse oorsprong. Populistiese nasionalisme, van 'n onvrysinnige en anti-liberale aard, het die gaping gevul wat deur die ontbinding van die tradisionele samelewing- en godsdiensstrukture aan die einde van die Middeleeue gelaat is. Hierdie nasionalisme, wat die volk as 'n mitiese samevoeging of 'denkbeeldige samelewing' gesien het, het in samehang met die herlewingsmites, teen die vroeë twintigste eeu in 'n nuwe anti-konserwatiewe, revolusionêre en onvrysinnige variant, naamlik die palingenetiese ultra-nasionalisme of fascisme, verander.¹⁰

Die totstandkoming van die kontemporêre regse politieke beweging in Suid-Afrika, en derhalwe ook die fascisme, kan teen die agtergrond van die opkoms van Afrikanemasionalisme verklaar word. Afrikanemasionalisme was egter nooit 'n monolitiese beweging nie en is in sy ontwikkelingsgeskiedenis deur ideologiese, sosio-ekonomiese en streeksverskille gekenmerk. Die blanke koloniste aan die Kaap het teen die agtiende eeu 'n eie identiteit begin ontwikkel wat deur hul isolasie met die onderskeie stamlande, hul konflik met die Khoisan en swartes, en hul stryd met die Britte se imperiale beleid, aangehelp is. Die Afrikaner se selfbeskouing as 'n afsonderlike volk is hoofsaaklik deur twee lewensbeskouings beïnvloed. Die Calvinistiese beskouing van soewereiniteit in eie kring is teen die einde van die agtiende eeu deur die revolusionêre beginsel van volksoewereiniteit en mettertyd ook deur die Britse liberale vertolking daarvan, aangevul. Die

⁸ "Nationalism", Microsoft *Encarta 97 Encyclopedia*.

⁹ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. 203.

¹⁰ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. 201.

ontwikkeling van die Afrikaanse volksidee en die ontstaan van 'n nasionalistiese beweging was 'n spesifieke gevolg van die laat negentiende-eeuse snelle industrialisasieprosesse, en is teen die vroeë twintigste eeu verder deur die nagevolge van die Anglo-Boereoorlog beïnvloed. Teen 1902 het die Afrikaner nie net sy politieke onafhanklikheid en ekonomiese voorspoed verloor nie, maar sy taal, kultuur en identiteit het ook die gevaar gestaan om te verdwyn. Gevolglik is 'n suksesvolle etniese mobilisasiebeweging sedert die twintigerjare van stapel gestuur wat grootliks daarin geslaag het om die volk weer ekonomies en kultureel te verhef. Verdeeldheid op politieke gebied het egter verdiep soos die verskille tussen die voorstanders van Afrikaner-eksklusiwiteit en politieke selfregering, en die aanhangers van 'n breër blanke Suid-Afrikaanse nasionalisme, beklemtoon is.¹¹

Vanaf die middel van die dertigerjare het Afrikanemasionalisme meer ideologies gegrond, aggressief en georganiseerd geraak en met Smuts se toetreding tot die Tweede Wêreldoorlog is die ou anti-Britse en anti-imperiale sentimente wat tydens die Groot Trek en twee Anglo-Boereoorloë gevestig is, weer opgeroep. Dit was ook die tydperk toe die fascistiese idees van die Europese Nuwe Orde Suid-Afrika binnegedring en tot 'n verskuiwing van die tradisionele inklusiewe nasionalisme na 'n meer outoritêre en eksklusiewe vorm van volksnasionisme geleidelik het. Die intellektuele regverdiging van Apartheid en die moderne regse politieke ideologie kan ook tot 'n mate hierna teruggevoer word. Na die 1948-oorwinning van die NP is Afrikanerbelange en -welsyn deur die staat bevorder en beskerm en die Afrikanemasionale beweging het uiteindelik met die totstandkoming van die Republiek in 1961, waarmee Afrikanerdominansie binne die Suid-Afrikaanse politiek bevestig is, 'n hoogtepunt bereik. Omdat die beweging egter nooit eenvormig was nie, het die stryd tussen die konserwatiewes en liberales sedert die sestigjare in intensiteit en omvang toegeneem.¹² Dit het uiteindelik tot die ontstaan van verskeie politieke partye en buiteparlementêre bewegings regs van die NP aanleiding gegee wat hulself as die ware draers en vertolkers van die Afrikanemasionale ideologie gesien het, en waarvan sommige 'n fascistiese program gevolg het.

Die verskeie kontemporêre regse bewegings is hoofsaaklik die hoofvertolkers van die ultra-nasionale gedagte in Suid-Afrika wat probeer om die Afrikaner se identiteit en status deur die beklemtoning van nasionale strewes te beskerm. Hierdie strewes is deels op rassisme en etnosentrisme gebaseer en in 'n vrees vir dominansie gegrond. Die regse politieke interpretasie van nasionalisme het die meer positiewe aspekte daarvan soos die beskerming van die Afrikaner se taal en kultuur, met etnosentriese sienings van die meerderwaardigheid van die Afrikaner en die blanke ras, gekombineer. Die regsgesindes se subjektiewe interpretasie van die geskiedenis het ook sekere elemente en simbole van Afrikanemasionalisme met historiese mites vermeng ten einde hul eie weergawe van die Afrikanergeskiedenis te regverdig en om die kontemporêre politieke en sosio-ekonomiese werklikhede van Suid-Afrika te verklaar. Die gevolg was dat Afrikanemasionalisme, deur

¹¹ J. Van Rooyen, *Hard right*, pp. 7-11.; J.A. Coetzee, *Nasieskap en politieke groepering in Suid-Afrika (1652-1968)*, pp. 35, 38.; J. Grobbelaar, *Ultra-rightwing Afrikaners*, p. 102.

¹² Sien J. Van Rooyen, *Hard right*, pp. 14, 17-18; J. Grobbelaar, *Ultra-rightwing Afrikaners*, pp. 119, 123; A.J. Venter, *Prologomena to a Voegelinian perspective on Afrikaner nationalism and apartheid*, *Politeia* 6(2), 1987, p. 31.

die regsies, met rassisme, apartheid en wit heerssugtige idees geassosieer geraak het.¹³ Die fascistiese bewegings se omsluiting van hierdie idees is egter so nou verbonde aan hul rassebeskouing dat die bespreking van die vertolking van die ultra-nasionale gedagte deur hierdie bewegings by die hieropvolgende gedeelte oor rassisme ingevoeg word.

b. Rassisme

i. Idees oor rassemeerderwaardigheid

Een van die leidende verkondigers van die rasseteorie was die Franse graaf Joseph Arthur de Gobineau (1816-1882) wat in 1853 in sy *Essay on the inequality of human races* die belangrikheid van ras as bepalende faktor in die opkoms en verval van beskawings beklemtoon het. Hy was teen enige vorm van gelykheid en demokrasie gekant en was vyandig teenoor die materialisme. Hy het in 'n geordende, hiërargiese gemeenskap geglo waarin die waarde van die gesin en aristokrasie beklemtoon sou word, en het 'n elite nodig geag vir die bewaring van 'n beskaafde samelewing. De Gobineau het 'n hiërargiese rassestruktuur voorgestel met die wit ras aan die bopunt en waarbinne die suiwerder wit rasse soos die Duitsers, Engelse en Skandinawiërs, volgens hom 'n groter potensiaal vir beskawing gehad het. Hy het ontken dat hy anti-Semities was en het beweer dat die minderwaardigheid van die Jode nie as gevolg van inherente rassiefoute nie, maar vanweë hul vermenging met swartes ontstaan het. De Gobineau se teorieë het in samehang met die Darwinistiese leerstelling van die oorlewing van die sterkste eers veertig jaar later in Duitsland binne die raamwerk van 'n aanvaarbare ideologie erkenning verkry. Dit het later 'n belangrike onderdeel van die filosofiese regverdiging van die Nazi's en die hedendaagse fascistiese rassistiese wêreldbeeld geword.¹⁴

Alhoewel filosowe reeds eeue lank oor die evolusieteorie gespekuleer het, was dit eers met die publikasie van Charles Darwin (1809-1882) se *On the origin of species by means of natural selection* (1859) en *Descent of man* (1871), dat dit as algemene wetenskaplike feit aanvaar is. Volgens Darwin se teorie was die stryd om oorlewing of die universele kompetisie tussen organismes, nie net natuurlik nie, maar ook onafwendbaar en het dit tot natuurlike seleksie of die oorlewing van die sterkste gelei. By mense het die stryd die vorm van konflik en oorloë tussen verskillende stamme en lande asook ekonomiese wedywing binne dieselfde groep, aangeneem. Die oorlewingswet van die sterkste was egter nie afhanklik van enige kwaliteite, sterkte en intelligensie nie, en het bloot beteken dat dié wat die beste op 'n spesifieke tydperk en plek aangepas was, sou oorleef. Gevolglik impliseer Darwin se evolusieteorie nie noodwendig morele, materiële of fisiese vooruitgang nie. Ten spyte hiervan is die leerstellings van evolusie weens 'n oorlewingstryd mettertyd tot die sosiale en politieke sfeer oorgedra waar dit 'n omwenteling binne die politieke filosofie veroorsaak het en tot die ontstaan van die

¹³ J. Van Rooyen, *Hard right*, pp. 35, 37.

¹⁴ P.M. Hayes, *Fascism*, p. 22; H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 26-27; "Gobineau, Joseph Arthur, Comte de", *Microsoft Encarta 97 Encyclopedia*.

Sosiaal-Darwinisme, wat die teorie op politieke en sosiale verhoudings toegepas het, aanleiding gegee het. Hiervolgens is nasies of etniese groepe as biologiese organismes beskou en het die Sosiaal-Darwiniste geglo dat die sterker volke die natuurlike reg tot dominasie of selfs die uitwissing van die swakkere volke in die algemene stryd om oorlewing gehad het. Alhoewel die oorspronklike Darwinistiese teorie geen anti-Semitiese of rassistiese elemente bevat het nie, is hierdie idees wel geleidelik bygevoeg soos die evolusieleer met die meer suiwer rasseteorieë vermeng geraak het. Die ondersteuners van die Sosiaal-Darwinisme het die beginsel van natuurlike seleksie as die grondslag vir die hoëre ontwikkeling van volke beskou. Aangesien die beskawing met hierdie natuurlike proses ingemeng het deur aan die swakkeringe en onbevoegdes ook 'n kans op oorlewing te gun, het hulle die toepassing van 'n vorm van rassehygiëne voorgestel om die ongunstige elemente uit die volk te isoleer.¹⁵

Houston Stewart Chamberlain (1855-1927) het die idee van die volk wat vanweë meerderwaardige genetiese eienskappe tot oorwinning bestem is, ontwikkel. Hy was die grootste stukrag vir die popularisering van die rasseteorie in Duitsland en het die Duitsers met die idee van 'n meerderwaardige Germaanse ras wat vanweë hul rassesuiwerheid bestem was om die wêreld te regeer, besiel. Sy *Foundations of the nineteenth century* (1900), waarin hy wetenskaplike navorsing met die Romantiek gekombineer het, was 'n vermenging van anti-Semitisme en die idees van rassemistisisme soos De Gobineau en die komponis Richard Wagner. Dit word as die eerste uiteensetting van sommige van die basiese teorieë wat later deur die Nasionaal-Sosialiste verkondig sou word, beskou. Vir Chamberlain was alles wat geniaal was die ware uitdrukking van die Ariëse siel wat vir hom onversoenbaar met die fundamentele idees van die liberalisme en demokrasie was. Hy het die Jode as die grootste vyande van die sogenaamde Ariërs, en die persoonifikasie van alles wat sleg en verdorwe was, beskou. Sy idees het 'n invloed op verskeie Duitse intellektuele gehad en het hulle met 'n trots vir die eie ras en nasie vervul en 'n weersin gewek teen die idees van Frankryk en Brittanje wat volgens Chamberlain deur die Joodse kapitalisme beïnvloed is.¹⁶

Rassemeerderwaardigheid is 'n prominente kenmerk van die fascistiese ideologie en oorvleuel met die ander eienskappe van ultra-nasionalisme, die idee van 'n regerende elite en die klem op militarisme. Die beskouing van blanke meerderwaardigheid soos dit deur De Gobineau, Chamberlain, die Sosiaal-Darwiniste en vele ander skrywers vertolk is, was reeds teen die middel van die negentiende eeu goed gevestig in die Europese kulturele tradisie en die sogenaamde rasmitie het in die tydperk voor die Eerste Wêreldoorlog verskeie vooraanstaande aanhangers gehad. Die ekonomiese en sosiale druk wat vanweë die veranderende industriële patrone veroorsaak is, het 'n uitlaat in imperialisme gevind en groepe in verskeie Europese lande het die argumente van die rasseteorie aangeneem om hul eie politieke doelstellings te regverdig. Idees oor ras is vermeng met

¹⁵ H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 27-29; W.M. Mc Govern, *From Luther to Hitler*, pp. 453-457.

¹⁶ P.M. Hayes, *Fascism*, p. 23; H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 30-31; F. Hertz, *Nationality in history and politics*, pp. 408-409.

sosiale en ekonomiese vroeë en gevolglik het die idees oor imperialisme, rassebestemming, nasionale vooruitgang en die verspreiding van die Westerse beskawing, verbandhoudend geword.¹⁷

Rassisme is sedert 1652, toe die eerste blanke inwoners met vooropgestelde idees van swartes as barbare en heidene na die Kaap gekom het, 'n integrale deel van die Suid-Afrikaanse blanke psige. Die wit koloniste het hulself in terme van hul Christelikheid en beskawing as meerderwaardig gesien en gevolglik was dit algemeen teen die einde van die agtiende eeu dat beskaaf en onbeskaaf met wit en swart geassosieer is. Die grensoorloë aan die Oos-Kaap het rasseverhoudings versleg en 'n nuwe rassegevoel ingelei waarin die blanke die groot getalle swartes as 'n bedreiging vir voortbestaan gesien het. Alhoewel rassewrywing derhalwe altyd teenwoordig was, het die eerste pogings tot 'n teologiese regverdiging daarvan eers in die tagtigerjare van die negentiende eeu verskyn. Ds. S.J. du Toit, algemeen beskou as die vader van 'teologiese apartheid', het die slagspreuk van die negentiende-eeuse Calvinistiese hernuwing in Nederland, naamlik dat daar in alleenheid krag lê, omgekeer en daarvan die regverdiging vir rasse-apartheid gemaak. Teen die dertigerjare was hierdie idee van soewereiniteit in eie sfeer waarvolgens elke volk 'n afsonderlike identiteit deur God se wil vorm, algemeen binne die Afrikanergemeenskap aanvaar. Alhoewel die NP nie rassiese segregasie ontwikkel het nie en die wortels daarvan tot diep in die geskiedenis nagespeur kan word, is dit na 1948 deur die party geïnstitusionaliseer binne die ideologie van Apartheid en die beskouing van selfhandhawing binne die tuislande. Ten spyte daarvan dat die NP en ander Afrikanerinstansies teen die negentigerjare 'n beleid van nie-rassigheid aangeneem het, bly rassisme steeds 'n intrinsieke deel van die moderne regse politiek alhoewel die openlike uitdrukkings daarvan van beweging tot beweging verskil.¹⁸

Hanneke Du Preez het in 'n studie van skoolhandboeke bevind dat die Afrikaner se algemene simboolstelsel sekere meestersimbole of simboliese beelde bevat wat so diep in die waardestelsel van die volk ingegrif is dat dit algemeen as vanselfsprekende feite aanvaar word. Hieronder val die idee dat blankes meerderwaardig en swartes minderwaardig is, dat die Afrikaner 'n spesiale verhouding met God het en as 'uitverkore' volk verbied word om met die heidene te vermeng, en die beskouing dat die volk deur die ongenaakbare land, swartes, immigrante, Engelse, verstedeliking, armoede, die buiteland, Afrikastate, die kommunisme en die toekoms bedreig word.¹⁹ Die beklemtoning van ras weens 'n vrees vir dominasie en uitwissing, was nog altyd 'n belangrike element van Afrikanernasionalisme. Hiervolgens sou die Afrikaner se Godgegewe identiteit deur die vermenging met inheemse groepe en die afdwing van vreemde beleide soos gelykstelling, bedreig word. Teen die vroeë twintigste eeu het daar dan ook 'n verskuiwing binne die breë Afrikanerpolitiek vanaf 'n Afrikaner-eksklusiewe volksnasionalisme na 'n inklusiewe Suid-Afrikaanse nasionalisme, dus van 'n etniese na 'n rasse-identifikasie, plaasgevind.²⁰

¹⁷ P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 20, 21, 24, 25.

¹⁸ J. Leatt et al., *Contending ideologies in South Africa*, pp. 69-72; J. Van Rooyen, *Hard right*, pp. 51-52; H. Muller, Die wolf in ons midde, *Insig*, Julie 1989, pp. 10-11.

¹⁹ Sien H. Muller, Die wolf in ons midde, *Insig*, Julie 1989, pp. 12-13.

²⁰ J. Leatt et al., *Contending ideologies in South Africa*, pp. 77-78.

Waar die breëre Afrikanemasionalisme nog altyd in twee groepe verdeel kon word volgens diegene wat 'n konserwatiewe, eksklusiewe Afrikanemasionalisme voorgestaan het en die voorstanders van 'n breëre en meer liberale blanke Suid-Afrikaanse nasionalisme, het dieselfde verdeling egter ook op 'n ander vlak binne die fascistiese bewegings tot uiting gekom. Die fasciste se klem op ras en hul strewe na blanke rasse-eenheid en dominasie, was in konflik met die Afrikaner se sterk eiesoortige identiteit, sy anti-Britse sentiment en sy strewe na selfhandhawing en onafhanklikheid. Gevolglik is daar binne die rassebeskouing van die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings 'n teenstrydigheid opgesluit, aangesien die ondersteuners van hierdie bewegings nie werklik tegelykertyd Afrikanemasionaliste én wit rassiste kan wees nie. Venter het in hierdie verband ook aangevoer dat wit rassisme per definisie Afrikanemasionalisme oortref.²¹

Die Boerenasie-beweging was byvoorbeeld in twee bewegings verdeel om die Engelse en Afrikaanse kulturele identiteite in ag te neem, maar het hulself ook as 'n Nordiese beweging ten gunste van die bevordering van rassesuiwerheid gesien. Die BBB se ideologie was op die natuurwette en die leerstellings van die Sosiaal-Darwinisme gebaseer en hulle het die blanke ras as 'n versameling van blanke volke, elk met sy eie kulturele identiteit, beskou. Die wit ras was hivolgens geneties meerderwaardig en eugenetika is deur die beweging geregverdig om die oorlewing en genetiese verbetering van die ras te verseker. Die BBB het ook, in teenstelling met die tradisionele regse Afrikaner se neiging tot inklusiwiteit en isolasionisme, 'n aggressiewe buitelandse beleid voorgestel om die blanke ras regoor die wêreld te verenig. Die Kerk van die Skepper se ideologie het op 'n soortgelyke wyse die natuurwette beklemtoon en kan as 'n vorm van rasse-nasionalisme beskryf word. Die beweging het dan ook die veredeling van die ras ten doel gehad en het die hele planeet as die tuiste van die wit ras, waarbinne kulturele verskille mettertyd sal moet verdwyn, beskou. Hierteenoor is die AWB, alhoewel ten gunste van rassesuiwerheid en die behoud van die blanke erfenis en meerderwaardigheid, eerder 'n populistiese volksbeweging wat die afsonderlike kulturele identiteit en geskiedenis van die sogenaamde Afrikaner-Boerevolk beklemtoon.

ii. Die Ariese mite en Germaanse kultus

Die ontstaan van sekere heroïese oorsprongsmities is nou verbonde aan die opkoms van die beskouing van die volk as afsonderlike identiteit en die idee van rassemereerderwaardigheid. Von Maltitz haal Freud aan wanneer hy aanvoer dat die prehistoriese vertede vir baie volke 'n magtige sielkundige werklikheid is: "... 'every piece that returns from oblivion gains acceptance with special power, exerts an incomparably strong influence on the human masses, and asserts an irresistible claim to truth, against which any logical objection remains without power'.²² In Duitsland het dit gedurende die laat negentiende eeu in samehang met die oorheersende beskouings van die Romantiek en die gepaardgaande opkomende belangstelling in die okkultisme, tot die ontstaan van

²¹ A.J. Venter, Prologomena to a Voegelinian perspective on Afrikaner nationalism and apartheid, *Politeia* 6(2), 1987, p. 35.

die sogenaamde Ariese mite en 'n intense verering van die Germaanse voorverlede aanleiding gegee.

Aanhangers van die Germaanse kultus het egter min ernstige navorsing oor die geskiedenis van die ou Germaanse stamme gedoen. Weinig aandag is aan historiese detail gegee en die tekort aan konkrete kennis het die geloof vir sommige in die Germaanse verlede as iets esoteries, magies en irrasioneel bevorder. Die kultus is tot uiterstes geneem in die aanbidding van die son en oud-Germaanse gode soos Odin en Thor, die viering van die Germaanse sonstilstandrites en die meevoering met die misterie van die Germaanse runeskrif. Guido von List (1848-1919) was die eerste skrywer wat die Duitse *völkische* ideologie as 'n kombinasie van nasionalisme, rassisme, kulturele pessimisme en anti-liberalisme, met die okkultisme en teosofiese beskouings van die laat negentiende eeu vermeng het. Hy het vanuit die runeskrif en die Eddas, 'n versameling van oud-Noorse sages, afgelei dat die Germane 'n gnostieke en anti-modernistiese godsdiens, naamlik die Odinisme of Wodanisme, beoefen het waarin die mistieke band tussen die mens en die heelal met sy magiese kragte beklemtoon is.²³ Die Odinisme en ander elemente van die Germaanse kultus wat later deur sekere individue binne Nazi-Duitsland aangehang is en deur enkele hedendaagse fascistiese bewegings ondersteun word, verteenwoordig derhalwe nie soseer 'n herlewing van ou gebruike nie, maar eerder 'n projeksie van kontemporêre idees op die verlede.

'n Groot aantal intellektuele en opgevoede lede van die Duitse middelklas was bereid om die mistieke idees oor die Germaanse voorverlede, wat dan ook deel van die algemene patroon van die Duitse Romantisme was, te aanvaar. Die verering van goeie stryd as 'n Germaanse ideaal was 'n belangrike element van die kultus en die beeld van die heroïese Germaanse kryger is dan ook as 'n geërfde Duitse rassedeug voorgehou. Die beweerde Germaanse beginsels van getrouheid, onderdanigheid en lojaliteit aan die leier of saak is ook beklemtoon. Dit het veroorsaak dat die Duitsers die leierskapsbeginsel as iets vanuit die mitologiese verlede en as 'n teenstelling van die demokrasie aanvaar het. So byvoorbeeld, het Richard Wagner se operas soos *Der Ring des Nibelungen*, *Götterdämmerung*, *Siegfried* en *Die Walküre*, die Germaanse verlede vereer, die heroïese mites laat herleef en as inspirasie gedien vir die stryd teen die kontemporêre onheroïese Westerse beskawing. Wagner se geskrifte was ook sterk anti-Semities en hy het die stereotipe van die 'onkreatiewe, parasitiese Jood' as teenstander van die Germaanse held beklemtoon.²⁴

Die wetenskaplike ontdekkings van die sestende eeu het die Bybelse oorsprongsverhaal en die veronderstelling dat alle mense van Adam afstam, in twyfel gebring. Tog was dit teen die agtiende eeu steeds 'n algemeen aanvaarde idee dat Hebreeus die oorspronklike moedertaal was. Met die groeiende belangstelling in Indië en die bekendmaking aan die Weste van Sanskrit en dié se

²² H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 204-205.

²³ H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 189-190; N. Goodrick-Clarke, *The occult roots of Nazism*, pp. 2, 33, 49-51.

²⁴ H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 183-184, 189-190, 194, 201; "Wagner, (Wilhelm) Richard", Microsoft *Encarta 97 Encyclopædia*.

soortgelykheid aan Grieks en Latyn, het die idee van 'n familie van Indo-Europese tale begin ontstaan. Aangesien die oorsprong van die mens en die oorsprong van taal as verbandhoudend gesien is, het die linguistiek en rasse-antropologie in die negentiende eeu vermeng geraak. Dit het aanleiding gegee tot die beskouing dat die Europeërs lede van die Indo-Europese of Ariese ras was, dat hulle oorspronklik van die hoë plato van Asië afkomstig was en dat hulle van die Semiete onderskei kon word. Teen die twintigste eeu het die term Ariër, wat aanvanklik taalkundig na die Mede en Perse verwys het, sy Indiese verbintenis verloor en met die teorieë oor blanke meerderwaardigheid en verwysings na die Nordiese of wit ras verbonde geraak.²⁵

Die Ariese mite en die intense verering van die antieke Germaanse voorouers is algemeen met die aanvaarde rasseteorieë van die tyd geassosieër en was deel van die historiese grondslag waarop die Nazi's hul teorie van rassemeerderwaardigheid gebou het. Gedurende die tweede helfte van die negentiende eeu het die kultus die afmetings van die verering van 'n algemeen aanvaarde stereotipe aangeneem, naamlik die idee van heroïese blonde krygers en jagers met blou oë, vroue wat goeie moeders was, mense wat suiwer van siel was, naby aan die natuur geleef en die son vereer het, in 'n misterieuse runeskrif geskryf en uiteindelik die sogenaamde 'ideale persoon' verteenwoordig het. Die direkte teenstelling van die Germaanse held is volgens ondersteuners van die rasseteorieë deur die Jood verteenwoordig en gevolglik het anti-Semitisme ook 'n belangrike element van die rasmitte uitgemaak.²⁶

Alhoewel die Germaanse kultus nie algemeen in Suid-Afrika teenwoordig was nie, het elemente daarvan tog na vore gekom. Die Duitse Nazi, Bruno Stiller, het byvoorbeeld die invoer van die aanbidding van Odin en ander Germaanse gebruike soos die sonnewenderite, gedurende die dertigerjare na Suid-Afrika bevorder. Dit is ook bekend dat die Afrikaner Nasionaal-Sosialiste van Koos Vermeulen soms gedurende die tagtigerjare die Sonfees wat die verbygaan van die winter- en somerkeerpunte merk, gevier het. Die gebruik van runetekens as embleme deur enkele van die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings sal later onder die bespreking van fascistiese simboliek behandel word.

In 1985 het Walter Helm op die Afrikaner se Germaanse verbintenis gesinspeel deur aan te voer: "... meer as driehonderd jaar van sy oerheimat afgeskei, omring deur vyande en sonder bondgenote, blootgestel aan verraad van buite en van binne, soek die Afrikaner aan die suidpunt van Afrika na die oorsprong van sy bloed! Sy instink is nog ongedeerd en dié sê vir hom dat hy dáár die antwoord sal vind op die knellende vraag wat sy bestaanskrisis tot hom rig."²⁷ Hy het verder aangehandig dat die verhaal van die Duitse Ryk vir die Afrikaner wys dat sy heldedom ouer as dié van Majuba of Bloedrivier is, dat sy voorsate saam geskep het aan die totstandkoming van hierdie 'mees verhewe werk' in die Duits-Germaanse geskiedenis en dat hy saam gely en gestry het vir dié se voortbestaan:

²⁵ Sien L. Poliakov, *The Aryan myth*, pp. 188, 190-191, 193-194, 255-256.

²⁶ H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 182-183.

²⁷ Sien "n Woord vooraf" in W.R. Helm, *Die Duitse Ryk - triomf en tragedie*.

“En as afstammeling van die Hugenote het hy dieselfde bloed geërf as die onsterflike soldate van die Waffen-SS-brigade Charlemagne wat hulself op die puinhoop van die Rykskansellary opgeoffer het terwyl hulle 'n gewisse ondergang in die gesig gestaar het So seker as wat die Duitse Ryk weer op die fondament van die heldedom van vergange geslagte sal herrys, so seker sal ook die Afrikaner op dieselfde fondament sy eiesoortige gemeenskapsorde heroprig en sy doodsvyande vernietig.”²⁸

iii. Anti-Semitisme

Anti-Semitiese gevoelens was nog altyd algemeen en die Jode se godsdienst is al in die Romeinse Ryk as regverdiging vir politieke diskriminasie teen hulle gebruik. Binne die Westerse wêreld is hulle as die moordenaars van Christus beskou en teen die laat negentiende eeu sou die element van die rasseteorie hierby gevoeg word om Jodevervolging te verdedig. Anti-Semitisme het egter eers teen die negentiende eeu as leerstelling begin verskyn en die term self is in 1879 die eerste keer gebruik. Hiema het georganiseerde anti-Semitisme tot 'n politieke wapen ontwikkel wat teen die eerste helfte van die twintigste eeu uiteindelik in die Oos-Europese pogroms en die Nazi's se Holocaust gekulmineer het. Alhoewel veral laasgenoemde enige vorm van populêre anti-Semitisme ongewild gemaak het, het sporadiese voorvalle van Jodehaat steeds regdeur Europa en Amerika binne militante reaksionêre en rassitiese groepe gedurende die na-oorlogse tyd na vore gekom. 'n Nuwe dimensie in die vorm van die groeiende vyandigheid van swart Amerikaners teenoor die Jode en die opkoms van Jodehaat in die Midde-Ooste weens die totstandkoming van die Israeliese staat in Palestina, is na 1945 hierby gevoeg.²⁹

Anti-Semiete het deur die eeue verskeie beskuldigings teen die Jode gemaak om hul haat te regverdig. Só is byvoorbeeld beweer dat die Jode Christus met Paasfees sou vermoor om hul bloed tydens seremonies te gebruik, dat hulle Christus vermoor het en die Christelike leerstellings verwerp, dat hulle hulself eenkant hou en 'n eksklusiewe gemeenskap vorm, dat hulle vuil, smerig en olierig sou wees en gelduitbuiters was.³⁰ Een van die meer blywende beskuldigings wat steeds prominent binne die kontemporêre wêreld is, is dat hulle samesweerders sou wees wat volgens 'n geheime plan probeer om die wêreld oor te neem. Die samesweringsgedagte word tot 1776 teruggevoer toe die Illuminati deur Adam Weishaupt in Duitsland gestig is. Hierdie geheime groep het ambisieus en vir daardie tyd liberale politieke idees gehad, en het na bewering die Vryemesselaarslosies van die Weste geïnfiltrêr. Die beweging is in 1790 deur die Beierse regering verban waarna beslag op hul dokumente gelê is, 'n gebeurtenis wat saam met die openbaarmaking van hul idees, die openbare verbeelding aangegryp het. Beskuldigings van sameswering teen die Illuminati het mettertyd in omvang toegeneem en uiteindelik weens massahisterie deel van 'n omvangryke teorie geword. Die beweerde samesweerders sou glo verantwoordelik wees vir die

²⁸ Sien “n Woord vooraf” in W.R. Helm, *Die Duitse Ryk - triomf en tragedie*.

²⁹ P.M. Hayes, *Fascism*, p. 28; H. Von Maltitz, *The evolution of Hitler's Germany*, pp. 77-74; “Anti-Semitism”, *Microsoft Encarta 97 Encyclopedia*.

³⁰ A.H. Jonker, *Israel*, pp. 91, 96, 98, 100, 102.

Franse, Amerikaanse en Bolsjewistiese Revolusies en al die groot oerloë daarna, die sluipmoord op J.F. Kennedy, die Rockefeller-dinastie, die New Age-beweging, asook vir politieke bewegings soos die liberalisme en sosialisme. Frontorganisasies van die Illuminati is volgens ondersteuners van die samesweringsteorie mettertyd in alle Europese lande en ook elders gestig, waaronder byvoorbeeld die CFR in die VSA, om sodoende totale beheer oor die Weste se politieke en ekonomiese stelsels te bewerkstellig.³¹

'n Hoofbron van die moderne anti-Semitisme en die aanklagte teen die Joodse beheer van die ekonomie en pers, die wêreldorganisasie en die demoralisasie van nie-Jode, is die sogenaamde *Protokolle van die Wyses van Sion*. Hierdie Protokolle gee voor om gesaghebbende onthullings te bevat van 'n Joodse sameswering wat die hele wêreld onder Joodse oorheersing wil bring, 'n groot Joodse wêreldryk wil stig en vir al die onheil van die kontemporêre wêreld verantwoordelik sou wees. Gedurende die laaste helfte van die negentiende eeu het Theodor Herzl wat algemeen as die vader van die politieke Sionisme beskou word, 'n beweging begin om 'n tuisland vir die Jode in Palestina te vestig. In hierdie verband is 'n Sionistiese kongres in 1897 in Basel, Switserland gehou, en die vier en twintig Protokolle is na bewering die notules van geheime vergaderings wat tydens hierdie kongres gehou is. Tog was daar gerugte dat die Protokolle reeds voor dit al in omloop was, en daar bestaan in werklikheid verskeie variasies oor hoe, wanneer en waar daaraan gekom is. In 1921 is die dokument as 'n vervalsing ontmasker en daar is bevind dat groot gedeeltes woordeliks uit 'n boek van Maurice Joly oorgeneem is. Joly het in 1865 'n bedekte aanval op die beleid van Napoleon III in *Dialogues in hell between Machiavelli and Montesquieu* gepubliseer, en die vervalsers van die Protokolle, na bewering lede van die Russiese geheime polisie, het bloot die Jode daarby ingewerk om dit vir propagandadoeleindes te gebruik.³²

Vankin is van mening dat die geskiedenis van samesweringsteorieë die geskiedenis van geheime verenigings en uiteindelik die geskiedenis van die beskawing self is.³³ Ook volgens die historikus Walter Laqueur is die samesweringsteorie van die geskiedenis, naamlik die oortuiging dat al die wêreld se onheil en omwentelings deur 'n sentrale sameswering verklaar kan word, so oud soos die historiografie self. Dit het met tye as 'n vervolgingsmanie by verskeie individue en volke te voorskyn gekom. Binne die moderne tyd is beide die Puriteinse Revolusie in Brittanje en die Franse Revolusie aan 'n sameswering van filosowe, Illuminati en Vryemesselaars toegeskryf. Die Jode is in 1869 hierby gevoeg na die verskyning van 'n boek deur Gougenot des Mousseaux, *Le Juif, le judaïsme et la judaïsation des peuples chrétiens*, wat later deur Alfred Rosenberg in Duits vertaal is. Teen 1880 was die geloof in 'n wêreldsameswering algemeen onder die ultra-regse bewegings van Frankryk, Duitsland en Rusland teenwoordig, en was die Protokolle-legende bloot 'n onderdeel van hierdie tradisie.³⁴

³¹ M.C. Fagan, *Die Illuminati-C.F.R.-komplot*, pp. 1-3; J. Vankin, *Conspiracies, cover-ups and crimes*, p. 267; Time-Life Books, *Mysteries of the unknown: ancient wisdom and secret sects*, p. 105.

³² A.H. Jonker, *Israel*, pp. 106-110, 114; I. Harand, *His struggle*, pp. 176-184; W. Laqueur, *Black hundred*, pp. 32-33.

³³ J. Vankin, *Conspiracies, cover-ups and crimes*, p. 266.

³⁴ W. Laqueur, *Black hundred*, pp. 34-35.

Volgens Lipstadt bestaan daar sedert die sestigerjare 'n noue verband tussen rassitiese nasionalisme, anti-Semitisme en die ontkenning van die Joodse volksslagting deur die Nazi's. Volgens die ultra-regses sou die 'leuen van die Holocaust' die groei van nasionalisme bedreig en word beskuldigings van neo-Nazisme teen enige Europese land gemaak wat sou poog om sy nasionale ongeskondenheid te bewaar. Omdat die Holocaust dit onmoontlik maak om die rasseprobleem te hanteer, bedreig hierdie 'mite' volgens die regsies die oorlewing van die ras self. Hiervolgens is die sogenaamde gelykheidneurose en integrasiemanie op die Holocaust gegrond wat 'n geweldige uitwerking op die psige van die Westerse mens gehad en die grondslag vir die na-oorlogse openbare moraliteit gelê het. Gevolglik is nasionalisme en enige vorm van onderskeiding tussen mense van verskillende volke, rasse, kulture en godsdienste, totaal gediskrediteer.³⁵

Die ontkenning van die Holocaust het sedert die sewentigerjare in omvang en intensiteit toegeneem. 'n Deel van die ontkenners se sukses word deur Lipstadt aan die intellektuele klimaat binne die akademiese wêreld gedurende die afgelope twee dekades toegeskryf. Sedert die laat sestigerjare is begin argumenteer dat tekste geen vaste betekenis het nie en dat betekenis nie deur die skrywer se oogmerk nie, maar deur die leser se interpretasie daarvan bepaal word. In plaas van objektiewe waarhede is daar nou van relatiewe waarhede gepraat en het die gevolglike idee ontstaan dat geen feit of gebeurtenis 'n vaste betekenis het nie, dat enige waarheid hervertel kan word en dat daar derhalwe geen finale historiese werklikheid is nie. Hierdie aanvalle op kennis en die geskiedenis het die potensiaal om die manier waarop vasgestelde waarhede na opvolgende generasies oorgedra word, dramaties te verander. So het die relativistiese benadering byvoorbeeld binne die kontemporêre populêre kultuur veroorsaak dat daar 'n groter wordende belangstelling in en aanvaarding van die irrasionele is. Die ontkenning van die Holocaust is volgens Lipstadt 'n onderdeel van hierdie verskynsel.³⁶

Volgens Milton Shain was anti-Semitisme as gevolg van die oorheersende rassevraagstuk nooit kenmerkend van die Suid-Afrikaanse kultuur nie en het die ontwikkeling daarvan in Suid-Afrika parallel met die voorkoms van die verskynsel in die VSA eerder as met die Europese vertolking daarvan, plaasgevind. Alhoewel die Jode in Suid-Afrika aan min formele uitsluiting en opsegging van regte onderwerp is, het hulle tog voor negatiewe kulturele en literêre stereotipering te staan gekom. Die anti-Joodse manifestasies van die dertiger- en veertigerjare kan volgens Shain nie net in terme van die kontemporêre toestande soos die ekonomiese depressie en amblanke-vraagstuk, die opkoms van Nazisme en die gevolglike toename in Duits-Joodse immigrante, en die ontstaan van 'n eksklusiewe Afrikanemasionalisme, gesien word nie. Alhoewel hierdie elemente 'n rol gespeel het om die aard en omvang van anti-Semitisme in Suid-Afrika te verander, was dit die voorkoms van 'n bestaande algemene negatiewe Joodse stereotipe waarvan die wortels tot die negentiende eeu terugstrek, wat die weg vir die populêre en programmatiese anti-Semitisme van die tussenoorlogse

³⁵ D. Lipstadt, *Denying the Holocaust*, pp. 106-107; P. Bruwer, *Nuwe hoop uit verval van ou wêreldorde*, pp. 8, 41.

³⁶ D. Lipstadt, *Denying the Holocaust*, pp. 17-20.

tyd gebaan het. Sedert die Tweede Wêreldoorlog was daar binne Suid-Afrika 'n skerp afname in anti-Semitiese sentimente alhoewel openbaarmakings daarvan steeds binne die ultra-regse politiek voorkom en ook onder sekere swart groepe en die Moslemgemeenskap gevind word.³⁷

Alhoewel Suid-Afrika se tussenoorlogse fascistiese bewegings in hul anti-Semitisme deur die Nazi-ideologie en *völkische* dialoog beïnvloed is, was hul vertolking daarvan binne die Suid-Afrikaanse konteks gegrond. Hiervolgens is die Jode daarvan beskuldig dat hulle die Anglo-Boereoorlog begin het, die swartes teen die blankes opgestook het, die pers beheer en die Afrikaners uitgebuit het, dat hulle die sakewêreld en sekere beroepe domineer en onassimileerbaar met die Afrikaner is.³⁸ Hierdie idees het steeds in die na-oorlogse tyd na vore gekom en die huidige krisis in Suid-Afrika word dan ook binne die regse en fascistiese geskiedsbeeld vertolk as die gevolg van 'n sameswering om Suid-Afrika tot die sogenaamde Nuwe Wêreldorde te dwing: "Before the New World Order can be imposed, racial identity and a sense of nationhood have to be eradicated and mankind standardised into a passive, hybrid society. As this can be brought about only through the integration of blacks with whites, that policy is an essential part of the one-worlders' plan. ... It may therefore be appreciated that the election to power in South Africa of a segregationist government in 1948 caused great consternation among the one-worlders. Ethnic self-determination was anathema to their plan and could not be allowed to succeed. To scuttle it, the vicious anti-apartheid campaign was launched."³⁹

Die meeste Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings ondersteun hierdie Joodse samesweringsteorie en glo dat die Westerling, en spesifiek die Afrikaner, in 'n oorlewingstryd met die internasionale kapitalisme en kommunisme gewikkel is. Verskeie regse publikasies publiseer artikels wat die kontemporêre plaaslike en wêreldgebeure binne konteks van hierdie beweerde sameswering verklaar. Bedekte anti-Semitisme kom ook in die AWB se ideologie te voorskyn en spesifiek volgens die ou Christelike idee van die Jode as die moordenaars van Christus, alhoewel elemente van die samesweringsteorie ook daarby ingevoeg is. Daarteenoor is die BBB en die Kerk van die Skepper uitgesproke anti-Semities en word daar van 'n 'heilige rasseoorlog' teen die Jode in hul geskifte melding gemaak. Hierdie bewegings sien die Joodse vraagstuk in terme van 'n rassevraagstuk en is in hierdie opsig hoofsaaklik deur buitelandse idees, en wel soos dit deur die Duitse Nasionaal-Sosialiste vertolk is, beïnvloed.

c. Revolusionêre idealisme

i. Fascistiese aktivisme

Sedert die Renaissance het die Westerse politieke tradisie gepoog om 'n beperkte styl van politiek daar te stel. Die fascisme verwerp hierdie styl ten gunste van 'n aktivistiese styl wat

³⁷ M. Shain, *The roots of antisemitism in South Africa*, pp. 142, 144, 148-153.

³⁸ M. Shain, *The roots of antisemitism in South Africa*, pp. 144, 147.

³⁹ Think Right, *The conspiracy against South Africa*, p. 3.

onvoorwaardelike trou aan 'n fascistiese 'leier' en 'n lewe van eindelose selfopoffering in totale en militante toewyding aan die volkstaat en in oortreffing van enige ander voorwerp van menslike toegeneentheid, as die hoogste goed vir die mens versinnebeeld. Vir die fascisme is dit die ideologie of siening van die ideale sosiale orde wat moet verwerklik word, en nie die wet nie, wat as samelewingsband behoort te dien. Waar die staat binne die beperkte politieke styl bloot die hoogste gesag is en daar 'n onderskeid tussen die openbare en private lewe en tussen die staat en samelewing getrek word, staan die individu binne die aktivisme nie alleen nie en word die kollektivistiese bestemming vooropgestel. Die fascistiese aktivistiese styl word gekenmerk deur die beklemtoning van nasionalisme, rassebewustheid, korporatisme en irrasionalisme, en is derhalwe 'n revolusionêre beweging. Daar word geglo dat slegs 'n nuwe lewensfilosofie die aard van die mens en die samelewing kan verander. Hierdie samelewingsverandering sluit nie net die politieke en sosiale orde in nie, maar behels ook 'n totale verandering van geestelike waardes.⁴⁰

Volgens O'Sullivan kan die oorsprong van die fascistiese aktivisme na die agtiende-eeuse morele en politieke denke van Jean Jacques Rousseau (1712-1778) teruggevoer word. In teenstelling met die beskouing dat onheil 'n intrinsieke deel van die mens was, het Rousseau aangevoer dat dit eerder 'n afgeleide van die samelewingstruktuur was. Binne hierdie konteks was dit derhalwe die politiek se doel om, ooreenkomstig met die militante fanatisme, die massas van die onderdrukkende sosiale orde bewus te maak. Die komende redding het mettertyd 'n kollektiewe eerder as individuele karakter verkry en dit is hierdie gesekulariseerde godsdienstigheid waarin die politiek as 'n veldtog om die wêreld van onheil te bevry, gesien word, wat uitendelik sy suiwerste uitdrukking in die fascisme gevind het. Rousseau kan egter nie vir hierdie ekstremisme verantwoordelik gehou word nie en dit was dan ook nie in sy werk teenwoordig nie. Tog sou die aktivistiese siening van die politiek wat uiteindelik deur die Franse Revolusie as die leerstelling van populêre soewereiniteit tot binne die politieke arena gedra is, sonder sy nuwe teorie geen sekulêre filosofiese basis gehad het nie.⁴¹

Van Jaarsveld het aangevoer dat die beeld van die geskiedenis wat in die volksbewussyn gevorm word, nie net 'n voorstelling is van wat in die verlede gebeur het nie, maar ook 'n selfvoorstelling is. Geen geskiedsbeeld is derhalwe sonder 'n mate van historiese mitologie nie en daar is 'n noue verband tussen geskiedenis en nasionale selfregverdiging en -verdediging.⁴² Binne die Suid-Afrikaanse konteks kan dan ook op die belangrikheid van historiese mites vir mobilisasie gedui word. Volksnasionalisme is 'n uitdrukking van selfdeterminasie waarvoor die geskiedenis van die Afrikaner 'n ryk teelaarde vir simbole verskaf.⁴³ Hierdie historiese temas lewer belangrike mites vir volksmobilisasie en dien as regverdiging en voorbeeld vir aktivistiese verset en rebellie. Die Groot Trek, die twee Vryheidsoorloë en die 1914-Rebellie word veral deur die regsgeleerde beklemtoon. Hierby

⁴⁰ N. O'Sullivan, *Fascism*, pp. 33, 35-36, 38, 40.

⁴¹ N. O'Sullivan, *Fascism*, pp. 42-46; "Rousseau, Jean Jacques", Microsoft *Encarta 97 Encyclopedia*.

⁴² F.A. Van Jaarsveld, Die ontmitologisering van die Afrikaner se geskiedsbeeld, in F.A. Van Jaarsveld, *Die Afrikaner se groot trek na die stede en ander opstelle*, pp. 296, 298.

⁴³ J. Leatt *et al.*, *Contending ideologies in South Africa*, p. 77.

kan elemente van die Afrikaner se tradisionele militêre leierskapstradisie, waarvolgens sy militêre leiers soos die Voortrekkerkommandante en die Boeregeneraals gewoonlik ook sy politieke leiers was, en die tradisionele Afrikanerpionier se organisasiestruktuur waarbinne die totale burgerlike bevolking ter verdediging in die kommandostelsel ingedeel is, gevoeg word. In hierdie lig gesien is die vorming van paramilitêre groepe derhalwe nie werklik vreemd aan die Afrikanerkultuur nie.

Onder die meestersimbole van Afrikanemasionalisme word die idee gehuldig dat wettige gesag nie bevraagteken mag word nie, omdat die owerheid deur God geroepe is en daarom die volk se verhouding met God versinnebeeld. Tog word die idee ook gehandhaaf dat die Afrikaner militêr vernuftig en sterk is en die klein vernuftige held wat die potensiaal het om die massiewe gewapende reus te verslaan, kom veral ten opsigte van die Anglo-Boereoorlog na vore. Hiervolgens het elke burger daarom ook die plig om militêr betrokke te raak ten einde die blanke Afrikanerdom te beskerm.⁴⁴ Ten spyte van hierdie tradisionele respek vir gesag, word dit algemeen binne die regse politiek aanvaar dat die individuele burger in 'n demokrasie die instrument vir die daarstelling van staatsgesag geword het en op verantwoordelike wyse moet toesien dat 'n eerlike owerheid en wette die staat in stand hou: "Indien die owerheid nie sy taak na behore verrig nie, moet die burger sy owerheid tot verantwoording kan roep en moet hy hom selfs kan vervang. Indien so 'n owerheid nie gehoor wil gee aan die burgers se regmatige eise nie, en ook nie uit sy gesagsposisie wil tree nie, en in hierdie geval indien hy die burgers daardeur van hul volle magte en regte ontnem, het die burger die reg om tot verset oor te gaan."⁴⁵

Baie van die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings vertoon kenmerke van die aktivisme en militarisme. Die AWB is 'n openlike paramilitêre organisasie, vertoon 'n groot potensieële bereidheid om geweld te gebruik en vertolk opstand teen die staat as deel van die Afrikaner se geskiedkundige erfenis. Die Boerenasie-beweging van Rudman was na bewering by wapenhandel betrokke en het die uiteindelijke oomame van mag in die land ten doel gehad om sodoende die blanke inwoners van die internasionale kapitalisme, die Katolieke en die Jode te bevry. Die BBB het klem gelê op die totale herstrukturering van die Suid-Afrikaanse samelewing en was by verskeie voorvalle van openbare onrus en protes betrokke, terwyl die Wit Kommando en WAB handeling van terrorisme en intimidasie ondersteun het. Ook die Kerk van die Skepper stel 'n totale nuwe samelewingsorde voor en beklemtoon die idee dat die blanke ras in 'n rasseoorlog om oorlewing gehul is en dat geweld daarom geregverdig is.

ii. Fascistiese simboliek

Die mens het nog altyd van simbole of ideogramme gebruik gemaak om sekere idees of beskouings te illustreer of te verteenwoordig. Die simbool is die draer van 'n argetipe wat nooit self gedefinieer kan word nie en 'n sielkundige inhoud word daarom onbewustelik aan sekere vorms of voorwerpe

⁴⁴ Sien H. Muller, *Die wolf in ons midde*, *Insig*, Julie 1989, p. 12.

⁴⁵ P. Bruwer (red.), *Toepassing van tydelike verset*, p. 3.

sfeer gebruik om hergeboorte en voorspoed aan te toon. Die woord swastika is dan ook die Sanskrit-term vir 'welstand', terwyl die spieëlbeeld of sauvastika met donkerheid, ongeluk en lyding geassosieer is. Die vroegste voorkoms van die teken in Europa word in Griekeland gevind waar dit sedert ongeveer 1000 vC in verskeie variasies op vase, potte, munte en geboue aangebring is. Na die geboorte van Christus is die swastika waarskynlik as 'n anti-Christelike en heidense simbool beskou en gevolglik het dit in die grootste deel van Europa, met uitsondering van die Nordiese lande, in onbruik verval en is dit mettertyd deur die Christelike kruis vervang.⁵⁰

Die vroegste voorkoms van die swastika in Noord-Europa dateer terug tot ongeveer 500 nC, en die simbool het daarom oorspronklik nie veel met die Germaanse en Nordiese rasse te doen gehad nie. Die simbool was onder verskillende name soos *fyftot* (Engeland), *hakenkreuz* (Duitsland) en *crux gammata* (Rome) bekend, terwyl die arms van die swastika soms ook met hul kromming 'n boogagtige in plaas van 'n reghoekige gestalte aangeneem het. Alhoewel dit nie in hierdie tyd algemeen in Europa was nie, was dit tog nie onbekend nie en enkele swastikas is op runiese stene, piktorale stene en grafstene gegraveer. Dit is ook op dekoratiewe voorwerpe soos gespes aangebring of as amulette gedra, het as merkteken vir huise gedien en is algemeen as 'n beskermmiddel vir die afweer van demoniese magte aangewend.⁵¹

Die swastika is as teken van voorspoed en vrugbaarheid deur die Teosofiese Vereniging van Madame Blavatsky aanvaar. Die teosofiese beweging het eers teen die negentigerjare van die vorige eeu in Duitsland ontwikkel en die neo-romantieke beweging, waarvan die herlewing van die okkultisme deel was, het 'n verband gehad met die talle *völkische* bewegings wat die swastika as 'n heilige Ariese simbool beskou het. Die swastika is tydens die eeuwending in Duitsland en Oostenryk as 'n algemene anti-Semitiese teken deur die bevorderaars van rassesuiverheid gebruik en het dikwels in anti-Semitiese tydskrifte, pamflette en op plakkate voorgekom. Sommige Duitse Vryekorps-eenhede het dit ook in die Weimar Republiek as embleem gebruik om hul stryd teen die afbrekende invloed van die Jode en alles wat on-Duits en vernietigend vir rassesuiverheid was, te simboliseer. Die mistiese Germanenorden en Thulegesellschaft, wat onder meer die swastika gebruik het, het 'n rol gespeel in die totstandkoming van die NSDAP en die gevolglike aanvaarding van die simbool as Nasionaal-Sosialistiese kenteken. Friedrich Krohn, 'n lid van beide organisasies, het in 1919 reeds die swastika en die rooi, wit en swart kleure as simbool van die Duitse Arbeider Party, wat in 1920 na die NSDAP verander het, voorgestel. Daar word egter ook beweer dat die Oostenrykse Nazi-party die eerste was om die swastika as embleem te gebruik.⁵²

Die swastika, wat deur Hitler vereenvoudig, op sy sy gedraai is om beweging voor te stel en in 'n effektiewe propaganda instrument verander is, is op 7 Augustus 1920 amptelik as die teken van die

⁵⁰ C.G. Liungman, *Dictionary of symbols*, pp. 14, 48, 178-179.

⁵¹ J. Hoops, *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde II*, p. 363; C.G. Liungman, *Dictionary of symbols*, pp. 48, 68, 179; D. Wilson, *Anglo-Saxon paganism*, pp. 115, 118-119.

⁵² N. Goodrick-Clarke, *The occult roots of Nazism*, pp. 24-25, 129, 150-151; C.G. Liungman, *Dictionary of symbols*, pp. 64, 66; P.G.J. Pulzer, *The rise of political anti-Semitism in Germany and Austria*, pp. 322-323.

NSDAP aanvaar. Dit is in alle beskikbare media herhaal, in uniforms geïnkorporeer en die groot trefkrag daarvan het byna 'n religieuse aanbidding by volgelinge afgedwing. In 1935 is dit as die amptelike Duitse nasionale vlag aanvaar.⁵³ Hitler het die betekenis daarvan soos volg verduidelik: "We National Socialists regarded our flag as being the embodiment of our party programme. The red expressed the social thought underlying the movement. White the national thought. And the swastika signified the mission allotted to us - the struggle for the victory of Aryan mankind and at the same time the triumph of the ideal of creative work which is in itself and always will be anti-Semitic."⁵⁴

Nadat die Nazi's die alleenbesit van die swastika aan hulself toegeëien het, is dit ook deur fascistiese bewegings in onder meer Nederland en Swede as embleme oorgeneem. Die Britse Imperial Fascists het in 1933 hul teken van die *fascies* na die swastika verander terwyl dit steeds die simbool van die huidige American Nazi Party is.⁵⁵ Gedurende die sewentigerjare het die White Power Movement in die VSA ook die simbool as hul eie aanvaar en verklaar: "The Swastika is not a German symbol. It has been the white [*sic*] Man's Symbol from the dawn of time, proudly displayed by the Vikings, the Aryan conquerors of India, Alexander the Great and American presidential candidates. The White Man's Sign belongs no more to the Nazi's of Hollywood than does the Cross of the Christian belongs no more to the telephone companies. The Swastika is our talisman against cowards, weaklings and do-nothings."⁵⁶ Volgens Liungman het die kloksgewyse rigting van die swastika 'n verband met reïnkarnasie en terugkeer en simboliseer dit nasionale hergeboorte.⁵⁷ Aangesien palingenese die kern van die fascistiese ideologie vorm, is dit 'n ideale teken vir 'n fascistiese beweging. Alfred Rosenberg het dan ook verklaar: "... the sacred hour of the Germans will appear when the symbol of awakening - the flag with the swastika of resurgent life - has become the sole prevailing creed of the Reich."⁵⁸

Die swastika het van tyd tot tyd ook sy verskyning in Suid-Afrika gemaak. Met Uniewording in 1910 en met die feestelike opening van die parlement van die Unie, het die komitee van die Historiese Optog 'n boekie uitgegee, naamlik *Historical sketch and description of pageant*. Op die eerste bladsy is verklaar dat die komitee die swastika as embleem van die Unie gekies het en dat die vier arms die vier kolonies van die Unie voorstel.⁵⁹ Met die stigting van die SACNSB of Gryshemde in 1933 is die swastika as simbool van die beweging aanvaar. Die amptelike vlag van die beweging het bestaan uit 'n oranje swastika in 'n wit sirkel teen 'n blou agtergrond. Dit is as 'n rasssimbool en kenteken van die Afrikaner se bloedverwantskap aan die Germaanse volksfamilie beskou. Vir die Gryshemde was dit die simbool van die roeping van die Nordiese fascistiese stryd om die handhawing van die blanke beskawing teen die Jood, en van die determinasie om die Joodse bedreiging uit te roei. Weichardt het bewerings van Duitse alleenreg op die simbool verwerp en verklaar dat dit 'n internasionale

⁵³ C.G. Liungman, *Dictionary of symbols*, pp. 66, 68; E.W.W. Fowler, *Nazi regalia*, pp. 24-25.

⁵⁴ A. Hitler, *Mein Kampf*, p. 276.

⁵⁵ C.G. Liungman, *Dictionary of symbols*, pp. 67

⁵⁶ Anon., *White power*, *Der Deutsch-Südafrikaner* 7, August 1977, p. 5.

⁵⁷ C.G. Liungman, *Dictionary of symbols*, p. 369.

⁵⁸ A. Rosenberg, *The myth of the twentieth century*, p. 463.

⁵⁹ J.A. Steenkamp, Die swastika - betekenis en invloed op die Suid-Afrikaanse politiek, *Acta diurna historica* 2(3), September 1973, p. 7.

simbool is wat deur alle nasionaalbewuste dele van die verskillende volke aangeneem is as die banier waaronder vir die behoud van die Christelike Idee en die Westerse Beskawing, en teen die geweldige oormag van die Internasionale Joodse Kommunisme en Joodse Kapitalisme, geveg word.⁶⁰

Sover bekend is die enigste na-oorlogse beweging wat die swastika as embleem oorgeneem het, die Suid-Afrikaanse tak van die NSDAP/AO, alhoewel lede van die Afrikaner Fascistiese Beweging en die Wit Wolwe al met swastika-vlae in die openbaar verskyn het. Beskuldigings is verder dikwels teen die AWB gemaak dat hul Drie Sewes-embleem en kleurskema van die Nazi's se swastikamotief afgelei sou wees. Die AWB-embleem is in der waarheid 'n triskelion, 'n driebeen-variant van die swastika.

d. Elitisme en die totalitêre staat

Elitêre teorieë het 'n lang geskiedenis, maar het sedert die Renaissance 'n dieper politieke analise en bespreking ondergaan. Die filosoof Johann Herder (1744-1803) was die eerste om die konsepte van nasionalisme, elitisme en 'n verwerping van die rasionalisme in 'n betekenisvolle geheel te verbind. Hiervolgens was die verenigde Duitsers bestem om die regerende elite van Europa te word. Georg Hegel (1770-1831) was meer pragmaties en sy metode het die plan vir toekomstige teoretici oor die elite en die leier voorsien. Hegel was ook die eerste om na die supermens te soek. Dit was volgens hom noodsaaklik dat leiers bo die massa uitstaan, en dat hul lewe een van plig en nie net plesier en mag nie, moes wees. Na die publikasie van Darwin se teorieë in 1859 is die teorie van die oorlewing van die sterkste by hierdie sienings aangepas om die waarde van aristokrasie en leierskap te bewys.⁶¹

Friedrich Nietzsche (1844-1900) was een van die leidende figure in die ontwikkeling van die elitêre teorie. Die tradisionele waardes soos vertolk deur die Christendom, het volgens hom hul mag in die lewe van individue verloor en moes deur nuwe waardes vervang word. Hy was sterk gekant teen die slawementaliteit van die konformerende massa, die Christendom, swakkeling en verdraagsames, en teen enigiets, hetsy instellings of vorme van moraliteit en godsdienste, wat in die pad van instinktiewe reaksies sou staan. Hy het die geskiedenis as die aksies van groot mense vertolk en wou die mensdom met individualistiese en selfstandige supermense vervang. Vir Nietzsche was geweld en nihilistiese terreur die eindbestemming van die beskawing en het hy daarom 'n elitêre struktuur voorgestel, omdat verlossing volgens hom slegs deur 'n nuwe ras van Supermense sou kon geskied. 'n Waninterpretasie van hierdie teorie het tot die idee van die sogenaamde meester-slaaf samelewing aanleiding gegee en 'n groot invloed op die totalitêre filosofie van die Nasionaal-Sosialisme uitgeoefen.⁶²

⁶⁰ J.A. Steenkamp, Die swastika - betekenis en invloed op die Suid-Afrikaanse politiek, *Acta diurna historica* 2(3), September 1973, pp. 7-8.

⁶¹ P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 31-33.

⁶² P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 33-34; "Nietzsche, Friedrich (Wilhelm)", *Microsoft Encarta 97 Encyclopedia*.

Totalitarisme is een van die oudste politieke filosofieë en verwys na 'n geïntegreerde volkstaaidie waarin enige elemente van vrye keuse verdwyn. In antieke Griekeland het Heraclitus in die totaliteit van die wêreld en die idee dat alles deel van 'n geordende geheel is, geglo, terwyl Plato teen die beskouing van 'n oop samelewing gekant en ten gunste van die eenheid van die staat was. Ook vir Aristoteles was die ideale staat 'n geïntegreerde stelsel. Hierdie idees is deur latere filosowe soos Hegel en Spengler, geherinterpreteer en binne 'n morele raamwerk geplaas.⁶³ Hegel het die elemente van mistisisme, universaliteit, aristokrasie, anti-demokrasie en die nuttigheidsleer, binne die hoofstroom Duitse politieke denke ingebring en tot 'n magtige filosofie saamgevoeg. Vir hom was die staat die einddoel van bestaan en was dit die basis en sentrum van alle elemente van 'n volk se lewe. Die negentiende-eeuse popularisering van die idee van 'n organiese staat as 'n organisme bevry van enige morele verpligting, kan ook tot sy filosofiese beskouings teruggevoer word.⁶⁴

Die opkoms van die demokrasie as 'n politieke stelsel waar die landsburgers die land deur middel van verkose verteenwoordigers help regeer, is nou verbonde aan die opkoms van nasionalisme. Die idee van direkte regering deur die volk het 'n belangrike rol in die voor-Christelike era en spesifiek binne antieke Griekeland en in die Romeinse Republiek gespeel. Binne die Westerse wêreld is die opstand teen outokratiese regerings deur filosowe soos Montesquieu en Rousseau ingelei en het dit met die uitbreek van die Franse Revolusie 'n hoogtepunt bereik.⁶⁵ Die deursnee Afrikaner was nog altyd demokraties en republikeins ingestel en het die idee van vryheid met staatsoewereiniteit verbind. Hiervolgens is die staat volks- en grondgebonde, word die Calvinistiese idee van soewereiniteit in eie kring gehandhaaf en het die staat dus nie onbeperkte of absolute gesag nie.⁶⁶

Olivier wys daarop dat die filosofiese element van die demokrasie van 'n ideaal-tipes aard is en dat daar derhalwe 'n verskeidenheid metodes is waarvolgens die demokratiese ideaal nagestrew kan word. Die parlementêre demokrasie verteenwoordig volgens hom 'n ononderbroke groeiproses wat tot die antieke Grieke, die Romeine, die Germane, die vestiging van die Christendom, die Hervorming en die Industriële Revolusie teruggevoer kan word. Die staatkundige ontplooiing van die Boererepublieke het uit die Afrikanerpionier se jarelange demokratiese strewes wat deur gebeure soos die Amerikaanse Vryheidsoorlog en die Franse Revolusie aangespoor is, gespruit. Die Afrikaner se volksregering word deur die Calvinistiese beginsel van Goddelike oppergesag, die demokratiese begrippe van volksoewereiniteit, die verdeling van staatsmagte en die Afrikanerkenmerke van sterk leierskap en georganiseerdheid, gekenmerk. 'n Verdere invloed op die staatkundige ontwikkeling van die Afrikaner was die kontak met Britse regeringspraktyke en -styl en die aanvaarding van die Westminsterstelsel waarteen daar volgens Olivier in Afrikanerkringe min kritiek of bedenkinge ten opsigte van die geskiktheid daarvan vir Suid-Afrika uitgespreek is.⁶⁷ Die huidige regse bewegings

⁶³ P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 39-42.

⁶⁴ P.M. Hayes, *Fascism*, pp. 44-46.

⁶⁵ "Democracy", *Microsoft Encarta 97 Encyclopedia*.

⁶⁶ W.J.G. Lubbe (red.), *Witman, waar is jou vryheid?*, pp. 30-32.

⁶⁷ G.C. Olivier, Die staatkundige ontwikkeling en bydrae van die Afrikanervolk, in P.G. Nel (red.), *Die kultuurontplooiing van die Afrikaner*, pp. 266-269.

ondersteun die beginsel van die demokrasie, maar is gekant teen die konsep van 'n burgerstaat, dit wil sê 'n omlynde grondgebied met 'n owerheid en bevolking. In teenstelling hiermee is hulle eerder voorstanders van die volkstaatgedagte waarvolgens 'n volk onder sy eie owerheid en op sy eie grondgebied woon.⁶⁸

Marais het daarop gewys dat die Britse parlementêre regeringstelsel deur eeue vanuit die gewoontes van die Germaanse stamme wat regering deur die volk of deur verteenwoordigers van die volk voorgestaan het, ontwikkel het. Die stelsel is egter eers prakties verwerklik nadat die nodige instellings daarvoor gedurende laaste twee eeue ontstaan het. Die kabinet as uitvoerende instelling het reeds duisend jaar gelede bestaan, terwyl politieke partye as middele van kabinetsregering ongeveer 800 jaar gelede op die toneel verskyn en eers na 1832 met die ontwikkeling van stemreg gedy het.⁶⁹ Die beskuldigings van fasciste dat die Britse parlementêre regeringsvorm 'n 'Brits-Joodse' stelsel is, is derhalwe ongegrond. 'n Verdere mite wat deur fascistiese groepe in Suid-Afrika voorgedra word, is dat die Boererepublieke eendragtig was en geen politieke partye bevat het nie. Coetzee het egter daarop gewys dat die Afrikaner se konserwatiewe-liberale verdeeldheid reeds in die Boererepublieke teenwoordig was en dat daar in werklikheid verskeie politieke groeperings binne die staatsregering van die ZAR bestaan het.⁷⁰

Vir die Boerenasie-beweging was die apartheidsbeleid van die NP te liberaal en het hulle die afstaan van die witman se grond aan die swartes as verraad beskou. Hulle het ook die demokratiese staatsvorm ten gunste van verantwoordelike leierskap en beroepsverteenvoording verwerp. Die BBB het, soos die Kerk van die Skepper, die hele suidelike Afrika as witmansgebied beskou. Die KvS staan ook 'n sosiale staat waar die idee van natuurlike leierskap en orde sou geld, voor. In teenstelling hiermee is die AWB ten gunste van 'n partylose volkstaat wat die herstel van die ou Boererepublieke moet verteenwoordig en voer die beweging aan dat die Boerevolk geen regte op ander se grond in Suid-Afrika het nie. Hulle bepleit 'n verteenwoordigende republikeinse grondwet en regeringsvorm asook 'n stelsel van beroeps- en bedryfsverteenvoording. Al die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings is sterk uitgesproke teen die vorming van politieke partye en die sogenaamde 'Brits-Joodse' parlementêre demokrasie. Hierdie beskouings kan waarskynlik na die fascistiese idees en bewegings van die tussenoorlogse tyd teruggevoer word.

e. Ekonomiese beskouings

Die organisasie van verskeie samelewingsektore in korporasies wat gedeeltelik onafhanklik en gedeeltelik deur die staat beheer word, dateer uit die Romeinse tyd. Dit was ook 'n algemene organisatoriese kenmerk van die stadstate gedurende die Middeleeue. Sedert die vroeë negentiende

⁶⁸ C.W.H. Boshoff *et al.*, *Die volkstaat as Afrikanerbepemming*, pp. 49. Daar moet gelet word op die subtiel verskil tussen die organiese beskouing van 'n volkstaat as 'n regeringstelsel deur die volk, en die regsge se versugting na 'n volkstaat as 'n onafhanklike geografiese gebied.

⁶⁹ D. Marais, Die vroegste herkoms van die Britse parlementêre stelsel, *Politica* 9(1), 1990, pp. 24, 36-37, 40.

⁷⁰ J.A. Coetzee, *Nasieskap en politieke groepering in Suid-Afrika (1652-1968)*, pp. 169-170.

eeu het enkele korporatiewe leerstellings as 'n reaksie teen die opkoms van die individualisme en die nuwe vorme van sentrale staatsgesag wat vanuit die Franse Revolusie en die moderne liberalisme ontwikkel het, ontstaan. Teen die begin van die twintigste eeu is baie van hierdie regse en konserwatiewe korporatiewe beskouings binne 'n beweging met groter nadruk op staatskorporatisme gekombineer.⁷¹

Alhoewel daar geen samehangende teorie van die korporatisme bestaan nie, word dit algemeen as 'n derde weg tussen die kapitalisme en sosialisme beskou. Waar die Italiaanse korporatisme byvoorbeeld ekonomies rationeel was, het die Duitse weergawe 'n eie karakter aangeneem in 'n romantiese *völkische* sin waarin die ekonomie aan rassebelange onderhewig was. Binne 'n fascistiese konteks kan die korporatisme slegs in terme van die allesomvattende siening van 'n organiese, spiritueel verenigde en moreel herleefde samelewing verstaan word. Dit word deur die aanhangers van die fascisme voorgedra as die enigste vorm van demokrasie vir die twintigste eeu deurdat dit die verdelende parlementêre stelsel wat op geografiese besonderhede en politieke partye gebaseer is, met 'n waarlik verteenwoordigende staatstruktuur wil vervang. Hierdie organiese stelsel sal uit 'n korporatistiese parlement waarin natuurlike ekonomiese sosiale groepe eerder as abstrakte geografiese en politieke groeperings verteenwoordig word, bestaan. O'Sullivan waarsku egter dat die korporatiewe stelsel ook die potensiaal het om, in plaas van 'n derde weg, bloot groter staatsbeheer oor die samelewing te bewerkstellig.⁷²

Die Afrikaner heg in sy ekonomiese beskouings groot waarde aan privaatbesit, klein en middelslagondememerskap en grondgebondenheid. Die landbou en 'n landelike leefwyse word hoog geag, terwyl die oorheersing van ekonomiese bedrywighede deur amptenare afgekeur word. Die ekonomie behoort volgens die nasionale Afrikaner in lyn met die volk se politieke bestemming te ontwikkel. Beskerming teen ekonomiese kolonialisme, werkloosheid, armoede en oormatige vreemde mededinging wat ontwrigting en onvryheid in die hand werk, is daarom noodsaaklik. Binne die regse politiek word daar geglo dat die kapitalisme 'n ontwrigtende uitwerking op die Afrikaner se leef- en werkswyse asook op sy selfbeskikking gehad het. Alhoewel die kapitalisme, vrye mark en verwante begrippe nie sodanig volksvreemd is nie, is die volksondermynende werking van die stelsel en die kragte wat dit beheers asook die materialisme wat daaruit voortvloei, nie vir die regses aanvaarbaar nie.⁷³ Die tradisie van 'Afrikanersosialisme' of 'volkskapitalisme' kan dan ook na die dertigerjare teruggevoer word toe die sogenaamde uitheemse, Britse, monopolie kapitalisme tesame met imperialisme as die oorsaak van die Afrikaner se ellende en die verdeling van die volk volgens klasgrense, gesien is. Gedurende die veertigerjare het die NP daarin geslaag om 'n alliansie van die klasse te organiseer wat uiteindelik in 1948 polities gemobiliseer sou word. Hierna is die volk se ekonomiese belange deur die NP-staat beskerm en deur nasionalisasie bevorder.⁷⁴

⁷¹ S.G. Payne, *Fascism*, pp. 23-24.

⁷² N. O'Sullivan, *Fascism*, pp. 131-132, 135-136.

⁷³ M.R. Marais, Ekonomiese beleid vir 'n Afrikanerstaat, in C.W.H. Boshoff et al., *Die volkstaat as Afrikanerbestemming*, pp. 102-104.

⁷⁴ D. O'Meara, *Volkskapitalisme*, pp. 151-152, 248.

Rudman se Boerenasie-beweging het die nasionalisering van die minerale rykdomme voorgestaan en die regte van die blanke werker beklemtoon. Die BBB het 'n totale herstrukturering van die ekonomie wat uiteindelik technokraties en onafhanklik van swart arbeid moes wees, in die vooruitsig gestel. Die KvS is sterk gekant teen die kapitalisme en het in die VSA 'n kollektivistiese samelewingstruktuur probeer bevorder. Vir die AWB is die gedagte van rentmeesterskap in die ekonomie sentraal. Die beweging lê verder klem op die landbou en is ten gunste van vrye ondernemerskap en nasionalisasie. Byna al die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings is ten gunste van 'n korporatiewe stelsel van beroepsverteenvoording wat geen historiese voorganger in Suid-Afrika het nie en na die invloed van die tussenoorlogse periode teruggevoer kan word.

f. Organisasoriese en ideologiese verskeidenheid

Die voorafbespreekte ideologiese grondslae van die fascisme is nie volledig nie en dien oorsigtelik om die eklektiese aard van die ideologie, wat idees uit verskeie lande en vanuit verskillende tydperke binne variasies daarvan kombineer, aan te toon. Die fascistiese bewegings in Suid-Afrika vertoon in lyn met die kontemporêre ontwikkeling van die verskynsel in die buiteland, 'n groot verskeidenheid wat vorme van organisatoriese ordening en ideologiese beskouings betref. Die fascistiese beweging in Suid-Afrika het enkele drukgroepe soos die National Forum, internasionale en nasionale sambreelorganisasies soos die NSDAP/AO en die Wêreld-Apartheidsbeweging, pseudo-akademiese instansies waaronder die invloed van die Holocaust Revisionisme getel kan word, uitgewerye soos Dolphin Press en Patriotic Press, tydskrifte soos die *South African Observer*, adreslyste soos Thinker's Library se boekebesteldiens, plaaslike besprekingsgroepe soos die byeenkomste wat van tyd tot tyd deur die Kerk van die Skepper gereël is, terroristeselle soos die Wit Kommando en die Nasionaal-Sosialistiese Partisane, en paramilitêre bewegings soos die AWB, omsluit.

Die fasciste se ultra-nasionalisme en rassisme het veroorsaak dat feitlik al die bewegings in Suid-Afrika 'n sterk afkeer aan die kommunisme, liberalisme, geldmag, parlementêre demokrasie en die ander beweerde vervalte verskynsels van die moderne tyd, gehad het. Die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings was in hul ekonomiese beskouings almal gekant teen enige vorm van buitelandse inmenging en ten gunste van nasionalisasie en 'n korporatiewe stelsel van beroepsverteenvoording. Alhoewel die belangrikheid en wenslikheid van rassesuiverheid en die meerderwaardigheid van die blanke ras deur almal beklemtoon is, het elke beweging verskillende ooggpunte benadruk waaronder byvoorbeeld die beklemtoning van volksnasionalisme teenoor die bevordering van 'n wyer rassenasionalisme. Hierdie verskille het ook in beskouings soos dat die partisiebeleid en die beklemtoning van etnisiteit in Suid-Afrika behou moes word, teenoor die benadering dat die hele land as witmansgebied beskou moes word, tot uiting gekom. Ook ten opsigte van die voorkoms van aktivisme en revolusionisme het die bewegings van mekaar verskil, sodat sommige openlik verklaar het dat hulle mag in die land wou oorneem, terwyl ander bloot voorgegee het om weerstand te bied of gepoog het om deur middel van 'n veranderende waardestelsel hul

doelstellings te bereik. Die AWB was die enigste beweging wat openlik en op 'n groot skaal die fascistiese ikonografie van die Nazi's nageboots het. Die beweging se aktiwiteite is uitgekien aan die dra van uniforms en kentekens, die gereelde hou van verbymarste en parades, die versiering van byeenkomste met baniere en vlae, die voorkoms van charismatiese leierskap, retoriek van verset en verwysings na die 'komende oorlog' wat die huidige orde sal verander.

Uit die voorafgaande kan afgelei word dat die fascistiese beweging in Suid-Afrika wel enkele idees vanuit die Suid-Afrikaanse nasionale, politieke en sosio-ekonomiese bodem oorgeneem en dit met die kontemporêre beskouings van die buitelandse fascisme vermeng het. Die idees wat deur eeue in die Weste ontwikkel en in spesifieke kombinasies 'n invloed op die ontstaan van die fascisme gedurende die tussenoorlogse tydperk gehad het, is dergeliks steeds beklemtoon of by die na-oorlogse tyd aangepas. Hierdie invloed het volgens die voorbeeld van die plaaslike bewegings gedurende die dertiger- en veertigerjare of deur middel van kontak met kontemporêre buitelandse bewegings geskied. Vanuit hierdie grondslae het elke beweging verskillende oogpunte benadruk om die fascistiese verskeidenheid in die land te vestig.

2. Kriteria vir die totstandkoming van die fascisme

Griffin beweer dat enkele kriteria gewoonlik die totstandkoming van fascistiese bewegings in 'n land voorafgaan. Hiervolgens ontstaan fascistiese bewegings veral in daardie lande waar sekularisme en pluralisme reeds wortel geskied en tot die ontstaan van plaaslike of buitelandse fascistiese voorbeelde vir inspirasie, of nie-fascistiese ultra-nasionale strominge wat deur palingenetiese mitevormers tot elemente van 'n revolusionêre ideologie omvorm kan word, aanleiding gegee het.⁷⁵ Griffin is van mening dat die fascisme slegs 'n kans het om tot ontplooiing te kom binne 'n relatief gevorderde liberale demokrasie wat deur 'n strukturele krisistydperk gaan en aan 'n sterk nie-fascistiese ultra-regse politieke beweging ontbreek. Die pluralisme binne so 'n samelewing verseker 'n mate van politieke ruimte waarbinne teenstrydige ideologieë kan ontwikkel, terwyl die liberalisme se onderskraging van die materialisme, internasionalisme, partypolitiek en rasseverdraagsaamheid maklik deur ultra-nasionaliste met 'n korrupte en vervalde stelsel wat vernietig en vervang moet word, gelykgestel kan word.⁷⁶

In die voorafgaande bespreking is aangetoon dat daar in Suid-Afrika beide 'n inheemse ultra-nasionalisme en plaaslike sowel as buitelandse fascistiese rolmodelle was waaruit die Suid-Afrikaanse fascistiese bewegings van die na-oorlogse tyd inspirasie kon trek. Die meeste van hierdie bewegings kon egter nooit die steun van die massas oorhaal nie en volgens Griffin se teorie kan dit waarskynlik aan die voorkoms van 'n sterk nie-fascistiese ultra-regse tradisie in Suid-Afrika toegeskryf word. Die enigste uitsondering is die AWB wat gedurende die tagtigerjare 'n redelike openbare steun geniet het. Dit kan waarskynlik daaraan toegeskryf word dat die beweging die

⁷⁵ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. 208.

⁷⁶ R. Griffin, *The nature of fascism*, pp. 210-211.

fascistiese ideologie in terme van Suid-Afrikaanse elemente en die breëre Afrikanemasionale ideologie vertolk het.

Die bestaan van 'n strukturele krisis is volgens Griffin 'n ander maatstaf wat tot die ontstaan van fascistiese bewegings kan lei. Vanweë die negatiewe reaksie van die buiteland jeens die apartheidsbeleid, die interne druk van swart versetbewegings en Suid-Afrika se betrokkenheid by die grensoorlog in Angola, het die land veral sedert die sewentigerjare 'n kritieke fase in sy geskiedenis beleef. Sedert die regering se hervormingspogings en veral met die oorgang na 'n veelrassige regeringstelsel aan die einde van die tagtiger- en vroeë negentigerjare, het Suid-Afrika 'n baie onrustige periode binnegegaan wat deur ekonomiese verval, openbare onrus, sosiale onstabiliteit en misdaad gekenmerk is. Hierdie strukturele krisis kon maklik deur die fascistiese bewegings as tekens van verval voorgelê word. Jordaan het in hierdie verband aangevoer dat die regse mens, en dus ook die fascis, nie kan begryp dat hervorming weens die sielkundige gaping wat dit tussen stygende verwagtinge en die vlak waarop daaraan voldoen word laat, noodsaaklikerwys die kiem van konflik of geweld dra nie.⁷⁷

Binne die breë regse beweging is hierdie krisis as 'n spesifieke buitelandse aanslag teen die Afrikaner en met die uitsluitlike doel om Suid-Afrika onder 'n swart bewind te plaas, vertolk. Hierdie aanslag het die isolasie van Suid-Afrika en die toepassing van sanksies, die verspreiding van onwaarhede in die pers om die wêreldmening teen Suid-Afrika te draai, en die opstoot van swart verset, ingesluit. Vir baie regsies was die liberalisme die vernaamste oorsaak van die verval en die grootste bedreiging vir Afrikanervoortbestaan. Andere het die aanslag in verband met die samesweerdersnetwerk van geheime magte, wat die hele mensdom in 'n kollektivistiese wêreldstaat wil indwing, probeer verklaar.⁷⁸

Binne hierdie konteks is Suid-Afrika, wat strategiese en ekonomiese betekenis vir Afrika en die Westerse wêreld het, as bolwerk van die Westerse beskawing beskou, 'n gedagte wat ook by die Afrikaner se idee dat hy 'n unieke volk met 'n besondere doelstelling is, aansluiting gevind het. Hierdie idee is nie net deur Suid-Afrikansers gehandhaaf nie, maar het ook onder buitelandse fascistiese groepe voorgekom. Vanuit Duitsland het ene Michael Wolf byvoorbeeld in 1982 geskryf: "We are a small group of youth who intend to emigrate to RSA because we despair in the future of Germany. ... But mankind without hope is a dead mankind. We don't like to go back to the stone-age, and that is the very reason we concentrate our hopes onto South Africa. One day there will be a revival for the world coming from the Southern part of Africa. You are the last bastion! Stand Through! There is a predetermination for you folks."⁷⁹ Die redaksie van die *South African Patriot*, waarin die brief gepubliseer is, het in reaksie hierop verklaar: "It is ... symbolic of a growing spirit of

⁷⁷ W. Jordaan, Die bevrore psige van die regse radikaal, *Insig*, April 1990, p. 16.

⁷⁸ Sien bv. P.F. Bruwer, *Die derde vryheidsoorlog woed ...*, pp. 189-204; K.D. Vaqué, *Verraad teen Suid-Afrika*, pp. 11, 51, 57, 258-259; H. Booysen, *Die aanslag teen selfbeskikking in die RSA*, pp. 1-21; C.W.H. Boshoff et al., *Die volkstaat as Afrikanerbestemming*, pp. 4-6.

⁷⁹ Brief gepubliseer in *S.A. Patriot* 1(11), January/February 1982, p. 6.

racial re-awakening taking place throughout Germany, with the example of their South African kinsmen acting as an inspiration ...⁸⁰

Volgens Tom Wilson, direkteur van publikasies van die NAAWP in New Orleans: "I am ashamed of the way my government has treated the Whites in Southern Africa. Believe me, if the White majority controlled this country, we would treat our White brothers in Africa with respect and decency rather than with ... unfairness and hypocrisy Someday the White majority of America will regain control of the nation its forefathers founded and do our part in the Worldwide White Renaissance that's sure to come."⁸¹ In 1982 het Joe Pearce van die Britse National Front die ondersteuners van die *South African Patriot* in 'n brief vir hul ondersteuning gedurende sy tyd van aanhouding bedank: "I very much appreciate your support and I want all White patriots in South Africa to know that our struggle is a common one. The White Race finds itself under attack from all quarters, and Racial Nationalists must fight together against our common enemies. The international forces of Zionism, Big Business, multi-racialism and Communism pose a threat to all nations in the world. It is up to us as the enlightened few to form the vanguard of White Resistance throughout the world."⁸²

Suid-Afrika voldoen in terme van Griffin se kriteria aan die belangrikste vereistes wat die ontstaan van fascistiese bewegings voorafgaan en bevorder. Die land is nie net 'n liberale demokrasie wat 'n lang strukturele krisistydperk beleef het nie, maar het ook 'n sterk gevestigde tradisie van inheemse ultra-nasionalisme, sowel as die voorkoms van inheemse en buitelandse fascistiese rolmodelle wat as inspirasie kan dien. Binne die Suid-Afrikaanse konteks gee die fascistiese ideologie nie net vir die aanhangers daarvan 'n verduideliking van die politieke, sosiale en ekonomiese chaos nie, maar die fokus op Suid-Afrika as 'n bolwerk van die Westerse beskawing plaas hulle sentraal in die stryd as belangrike deelnemers in die veronderstelde geveg om die oortewing en handhawing van die blanke ras en beskawing.

In hierdie verband het Griffin ook aangevoer dat Suid-Afrika sedert 1945 'n vrugbare teelaarde vir fascistiese bewegings geword het en bygevoeg dat die AWB slegs die bekendste voortbrengsel van die land se na-oorlogse fascistiese kultuur is. Dit het ook guerrillagroep (die Wit Kommando), 'n organisasie vir die verspreiding van 'rassefeite' (National Forum), en 'n uitgebreide joernalistieke industrie wat ingevoerde en inheemse ultra-regse literatuur versprei het, ingesluit. Griffin het ook opgemerk dat Suid-Afrika 'n natuurlike toevlug vir lede van organisasies soos die KKK of die National Front en ander groepe wat dit op hulself gehaal het om die Weste teen agteruitgang en rasseverval te beskerm, geword het. Gevolglik is Suid-Afrika wêreldwyd deur fasciste en rassiste as die frontlyn binne die konflik tussen gesonde nasionalisme en die Marxistiese en Liberalistiese magte wat poog om dit met hul eenwêreldse ideologie te ondermyn, beskou.⁸³

⁸⁰ S.A. *Patriot* 1(12), March/April 1982, p. 3.

⁸¹ S.A. *Patriot* 1(13), May/June 1982, p. 6.

⁸² S.A. *Patriot* 1(15), September/October 1982, p. 6.

⁸³ R. Griffin, *The nature of fascism*, pp. 158, 160.

3. Fascistiese bewegings in perspektief

Verbandhoudend met die uiteensetting van die grondslae van die fascisme, het Griffin daarop gewys dat daar nie aangeneem moet word dat alle fascistiese ondersteuners noodwendig al die idees wat in 'n fascistiese politieke program of mite saamgevat word, verstaan of selfs ondersteun nie. Elkeen verpersoonlik dit gedeeltelik en eiendomlik en beklemtoon verskillende aspekte daarvan volgens hulle eie unieke persoonlikheid en omstandighede. Derhalwe sal 'n fascistiese beweging se leierskap, lede, ondersteuners en taktiese bondgenote nie noodwendig vanuit 'n enkele sosiale groep of klas getrek word nie en motiverings vir steun aan die beweging sal terselfderwyse ook te heterogeen wees om tot 'n enkele faktor, persoonlikheidstipe of neurose afgelei te word.⁸⁴ Ten spyte hiervan kan sekere psigo-historiese veronderstellings oor die menslike aard wel gebruik word om ondersteuning van die fascisme te verklaar.

Eric Voegelin het 'n belangrike bydrae tot die studie van die politieke simbolisme gelewer. Hiervolgens het elke samelewing sy eie simboliek wat die produk van elkeen se geskiedenis is en 'n oneindige interpretasie van die onbekende behels. Vir Voegelin word die aardse bestaan deur onsekerheid gekenmerk en soek die mens gedurig om deur middel van simbole 'n orde daarin te vind wat sy bestaan sal verklaar. Binne hierdie konteks kan die verskynsel van antieke gnostisisme as die filosofiese grondlegger van die moderne rassistiese, fascistiese en kommunistiese massabewegings beskou word. Gnostisisme kan verstaan word as 'n reaksie teen die bestaansmisterie en gesien word as 'n bekendmaking van die universele menslike soeke na sekerheid. Hiervolgens kan die mens deur spesiale kennis sy eie redding verseker en derhalwe vergoddelik die gnostisisme die werklikheid deur 'n tweede werklikheid of droomwêreld te skep waarin die bestaansdruk opgehef kan word.⁸⁵

Hierdie teorie kan help om die fascistiese bewegings in perspektief te plaas en Baigent, Leigh en Lincoln skryf dan ook die sukses van byvoorbeeld die Nasionaal-Sosialisme daaraan toe dat dit die tradisionele godsdienstige funksie, naamlik om betekenis en samehang aan 'n deurmekaar wêreld te verleen, verskaf het.⁸⁶ Volgens Erich Fromm het die mens 'n ingeboude vrees vir isolasie en 'n gepaardgaande saamhorigheidsbegeerte. Die tradisionele gevoel van deelheid aan 'n groter geheel is deur die opkoms van die individualisme, die Hervorming, industrialisasie en kapitalisme afgebreek. Gevolglik is dit vir sommige mense vanweë 'n vrees vir vryheid en alleenheid en vir baie ander in krisistye sielkundig noodsaaklik om tot die illusie van 'n hoër werklikheidsorde 'n toevlug te neem.⁸⁷

In hierdie verband verklaar Eatwell dat die trefkrag van die samesweringsteorie juis daarin lê dat dit 'n eenvoudige verklaring vir ingewikkelde en uiteenlopende politieke gebeure verskaf. 'n Gevoel van meerderwaardigheid kan geskep word, omdat daar gevoel word asof mens 'n verborge waarheid weet

⁸⁴ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. 185.

⁸⁵ A.J. Venter, Prologomena to a Voegelinian perspective on Afrikaner nationalism and apartheid, *Politeia* 6(2), 1987, pp. 24, 26-27.

⁸⁶ M. Baigent *et al.*, *The messianic legacy*, p. 204.

⁸⁷ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. 191.

of andersins kan onderdrukte emosies op die beweerde samesweerders geprojekteer word.⁸⁸ Ook Vankin voer aan dat daar in geheimhouding 'n gevoel van andersheid is, 'n gevoel dat iets heiligs besit word wat niemand anders het nie, en daarom 'n gevoel van mag vergestalt word.⁸⁹

Griffin kom uiteindelik tot die gevolgtrekking dat die oortuigde fascis iemand is wat sy betekenis krisis oorkom het deur die ervaring van wanorde en die verlange na saamhorigheid en sin op 'n uiterlike werklikheid te projekteer, sodat dit dan die volk word wat as siek ervaar en herstel moet word. 'n Psigies gesonde persoon oorkom krisis en materiële ontberings deur 'n nuwe sielkundige orde te skep waardeur hy geestelike selfbeheer, selfkennis en vryheid kan bereik. Die fascis daarenteen wil 'n heroïese rol in die openbare lewe speel deur aan die stigting van 'n nuwe sosiale en politieke orde onder die bevel van 'n nasionale leier wat selfversekerd oor die lotsbestemming van die volk besluit, deel te neem. Op hierdie manier kan hy volgens Griffin aan die las van vryheid en individualisme ontkom en bo die wisselvallighede van die lewe verhef word.⁹⁰

4. Gevolgtrekking

Die fascisme as politieke verskynsel het met sy verskeie uiteenlopende openbaringsvorme 'n hewige debat onder akademiërs van die politieke en sosiale wetenskappe oor die presiese aard en omvang daarvan ontketen. Ten spyte van meningsverskille is dit tog moontlik om die ideaal-tipes kemelemente wat alle voor- en na-oorlogse vorme van die fascisme in gemeen het, te identifiseer. Hierdie gemeenskaplike ideologiese onderdele sluit die populisme, ultra-nasionalisme, anti-liberalisme, anti-demokrasie, anti-kommunisme, anti-konserwatisme, rassisme, revolusionisme, anti-rasionalisme, idealisme, anti-materialisme, aktivisme, elitisme, outoritarisme, eklektisisme en modernisme in. Die fascisme kan ter opsomming gedefinieer word as 'n revolusionêre vorm van nasionalisme wat 'n politieke, sosiale en etiese revolusie wil ontketen om die volk tot 'n dinamiese nasionale gemeenskap onder 'n nuwe elite en besiel met nuwe heroïese waardes, saam te snoer. Die kernite wat hierdie bedrywighede inspireer, is die geloof dat slegs 'n populistiese, nie-klasgebonde beweging van gesuiwerde nasionale hergeboorte die huidige samelewingsorde se oorweldigende verval en agteruitgang kan teëstaan.⁹¹

Die eerste ware direkte invloed van die fascisme in Suid-Afrika was in die vorm van die Duitse Nasionaal-Sosialisme wat gedurende die dertigerjare op verskillende maniere probeer het om die Duitsers in Suid-Afrika binne die groter Volksgemeenskap van die Nazi's se Derde Ryk te koördineer. Anti-Semitiese propaganda is deur die NSDAP en dié se frontorganisasies onder die Suid-Afrikaanse bevolking versprei. Die Nazi's het verder op Duitsers in die Unie gespioeneer en veral gedurende die Tweede Wêreldoorlog inligting ten opsigte van die skeepsvaart om die Kaap van simpatieke Suid-Afrikaners bekom. Gedurende die dertigerjare het die voorbeeld van die Hitler-beweging in Duitsland, in samehang met die plaaslike invloed van die droogte, ekonomiese depressie en die

⁸⁸ R. Eatwell, *The Holocaust denial: a study in propaganda technique*, in L. Cheles et al., *Neo-fascism in Europe*, p. 140.

⁸⁹ J. Vankin, *Conspiracies, cover-ups and crimes*, p. 283.

⁹⁰ R. Griffin, *The nature of fascism*, pp. 196-197.

⁹¹ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. xi.

groter wordende bedreiging van swart ekonomiese mededinging, verskeie anti-Semitiese geüniformeerde bewegings laat ontstaan. Hierdie bewegings, waarvan die Gryshemde die bekendste was, het in navolging van Hitler die Jood as sondebok uitgesonder en openlik die taal, simboliek en wêreldbeskouing van die Nazisme aangeneem.

Die fascisme is gedurende die periode tussen die twee wêreldoorloë algemeen beskou as 'n nuwe gees wat deur die wêreld posgevat het en in elke land met sy eie kenmerkende eienskappe na vore gekom het. Met die uitbreek van die Tweede Wêreldoorlog het die fascisme met sy klem op ultra-nasionalisme en rassisme, ook 'n groter invloed op die nasionaalgesinde Afrikanerpolitiek begin uitoefen. Gevolglik het meer inheemse variasies van die fascisme in bewegings soos die Ossewa-Brandwag en die Nuwe Orde, wat gepoog het om hierdie uitlandse ideologie by Suid-Afrikaanse omstandighede aan te pas, tot uiting gekom. Alhoewel die Gryshemde en Nuwe Orde, wat die nasionaal-sosialisme ten volle nagestreef het, se invloed beperk was, het die Ossewa-Brandwag se samevoeging van die fascisme met elemente uit die Afrikanemasionale ideologie 'n wyer politieke trefkrag en invloed gehad.

Ten spyte van enkele verskille het al hierdie bewegings min of meer dieselfde beginsels en doelstellings gehandhaaf, naamlik 'n organiese volksbeskouing, 'n sterk anti-kommunistiese, anti-kapitalistiese en anti-demokratiese inslag, die bevordering van een Suid-Afrikaanse nasie bestaande uit Afrikaners, Engelse en ander inlyfbare blankes, 'n beklemtoning van rassesuiverheid en 'n simpatieke benadering jeens 'n beleid van segregasie en eiesoortige ontwikkeling ten opsigte van die nie-blankes. Furlong het daarop gewys dat die terme Fascisme en Nazisme in die tussenoorlogse tyd in die denke van die Afrikaner vertroebel geraak het. Terwyl die voorbeeld van Mussolini se Fascisme die basis van die meeste ernstige teoretiese pogings ter wille van 'n Suid-Afrikaanse fascistiese variasie gevorm het, het die Nazi-regeringstelsel as hoofinspirasiebron vir die meeste fascistiese groepe in Suid-Afrika gedien. Gevolglik het Nazi-simbole soos die swastika, Nazi-eienskappe soos anti-Semitisme, en Nazi-terme soos 'nasionaal-sosialisme', enige verwysings na Mussolini of die Fascisme in Suid-Afrika vervang.⁹²

Die leierskap van die Herenigde Nasionale Party het hulself sedert 1943 al meer van die fascistiese bewegings waarmee hulle in gemeenskaplike anti-oorlogsgesinde regeringsopposisie geassosieer was, begin distansieer. Na die einde van die oorlog is pogings om al die verskillende Afrikanemasionalistiese faksies binne die party te verenig, egter verwelkom. Na die Nasionale Party-koalisie se verkiesingsoorwinning in 1948, en veral vanweë dié se simpatieke en vergewingsgesinde houding jeens inheemse fascistiese ondersteuners, is beskuldigings van fascistiese verwantskap dikwels teen die Suid-Afrikaanse regering gemaak. Die Apartheidsbeleid van die Nasionale Party is volgens willekeurige kriteria en sonder inagneming van die verskillende strominge binne die NP, openlik deur teenstanders as 'n vorm van Suid-Afrikaanse fascisme of Nazisme beskryf. Die

⁹² P.J. Furlong, *Between crown and swastika*, p. 5.

belangrikste gevolg hiervan was dat terwyl die Suid-Afrikaanse regering met fascisme gelykgestel is en alle verwysings na die na-oorlogse fascisme in Suid-Afrika met Apartheid in verband gebring is, die ware fascistiese bewegings aan die kantlyn van die Suid-Afrikaanse politieke spektrum ongesiens gebly het en feitlik ongestoord op die agtergrond met hul bedrywighede kon voortgaan.

Ten spyte van populêre oorlewing, is die fascisme as 'n politieke ideologie nie aan die einde van die Tweede Wêreldoorlog saam met die regeringstelsels van Mussolini en Hitler vernietig nie. Dit het in die na-oorlogse periode as 'n permanente onderdeel van die moderne politieke kultuur bly voortleef om van tyd tot tyd in nuwe vorme soos deur die sosio-politieke toestande genoodsaak, te voorskyn te kom. Nostalgieuse en mimetiese bewegings het sedert 1945 in hul fascistiese beskouings volhard en nuwe generasies fasciste het in elke Westerse land te voorskyn getree om verbruikersdruk, pluralisme en hedonisme te beveg. Hierdie groepe het óf die tussenoorlogse fascisme nageboots of aangepas óf met nuwe voorskrifte van die nasionale herlewingsmitiese, wat vir sommige 'n pan-Europese of globale hergeboortebeweging sou wees, vorendag gekom.⁹³

Sedert die einde van die Tweede Wêreldoorlog was daar ook verskeie individue in Suid-Afrika wat gepoog het om deur middel van die vorming van enkele nostalgieuse fascistiese bewegings, die Europese en Suid-Afrikaanse fascistiese idees van die tussenoorlogse periode lewend te hou en opnuut te bevorder. Binne die Duitse gemeenskap het enkele persone, waaronder Nazi-immigrante vanuit Duitsland, steeds die Nazi-ideologie aangehang en die Derde Ryk geïdealiseer. 'n Aantal regsgerigte Duitse bewegings en koerante het vir die bevordering van Duitse nasionalisme en die vereniging van Duitsland gepleit, en geweier om die Joodse volksmoord deur die Nazi's as historiese feit te aanvaar. Kontak met kontemporêre regse en fascistiese idees in Duitsland is ook deur die aantal ondersteuners van Duitse fascistiese groeperings wat die land van tyd tot tyd besoek en hul propaganda hier versprei het, behou.

Suid-Amerikaanse fasciste het beperkte verbintenisse gedurende die sestigerjare met Suid-Afrikaanse regsgeestes opgebou. Fascistiese elemente in die Britse samelewing soos Oswald Mosley en A.K. Chesterton, het ten spyte van hul afwysing van die Fascisme en Nazisme, steeds gepoog om hul eie fascistiese idees te laat voortleef en takke van hul onderskeie na-oorlogse bewegings in Suid-Afrika gestig. Die enigste ware inheemse nostalgieuse bewegings het binne Afrikanergeleedere ontstaan. Die Boerenasie was die voortsetting van een van die sogenaamde anti-Semitiese geüniformeerde bewegings van die tussenoorlogse periode. Die beweging is reeds in 1940 gestig, maar het gedurende die sestigerjare 'n oplewing beleef en kontakte met buitelandse fasciste opgebou. Die AWB, wat in 1971 gestig is, het 'n groot deel van die Ossewa-Brandwag se ideologie oorgeneem, maar terselfdertyd ook hul eie unieke en mimetiese ikonografie geskep.

⁹³ R. Griffin, *The nature of fascism*, p. 219.

Teen die sewentiger- en tagtigerjare het die veranderende politieke omstandighede in Suid-Afrika tot die ontstaan van meer militante, fanatieke en uitheemse groepe wat eerder onder die mimetiese fascisme ingedeel kan word, bygedra. Verskeie ekstremistiese neo-Nazi bewegings het sedertdien in Suid-Afrika bestaan wat in 'n groot mate deur die Nasionaal-Sosialisme en Sosiaal-Darwinisme beïnvloed is en in plaas van etnisiteit eerder op ras as ideologiese uitgangspunt gekonsentreer het. Baie van hierdie bewegings het nie werklik enige historiese voorgangers in Suid-Afrika gehad nie, en was takke van buitelandse fascistiese bewegings wat enkele Nazi-leerstellings wou herinstel en in sommige gevalle selfs 'n openlike bewondering vir Hitler en die Derde Ryk getoon het. So byvoorbeeld, het enkele lede van die Britse National Front gedurende die sewentigerjare 'n rol in die buiteparlementêre politiek van Suid-Afrika gespeel en 'n Suid-Afrikaanse tak van die National Front hier gestig. Die Ku Klux Klan, die Church of the Creator en die NSDAP/AO wat almal in die VSA gevestig is, het ook takke in Suid-Afrika tot stand gebring. Bewegings wat op eie bodem ontstaan het en deur hul mimetiese ideologiese grondslae bande met buitelandse ekstremiste en fasciste bevorder het, sluit die Blanke Bevrydingsbeweging en die Wêreld-Apartheidsbeweging, later die Wêreld-Preserviste-Beweging, in.

'n Aantal regse Suid-Afrikaanse drukgroepe en uitgewersgroepe wat nie aan al die vereistes van die fascisme voldoen het nie en spesifiek aan die populistiese en aktivistiese kenmerke ontbreek het, kan as deel van die kripto-fascisme saam met die Holocaust Revisionisme en die Konserwatiewe Revolusie-gedagte, onder die neo-fascisme ingedeel word. Bewegings soos die National Forum, en tydskrifte soos die *South African Observer*, was veral gedurende die sewentiger- en tagtigerjare instrumenteel in die verspreiding van fascistiese idees en die oorbrugging van die fascisme met die breëre ver-regse ideologie. Enkele regse en konserwatiewe politieke partye waaronder die HNP, KP en Boerestaats Party, volg nie noodwendig 'n fascistiese program nie, maar is wel deur enkele fascistiese idees beïnvloed en het gedurende die tagtiger- en negentigerjare dikwels met fascistiese bewegings en ondersteuners saamgewerk.

Die ontkenning van die Joodse Holocaust is nie uniek aan die regse politiek nie. Dit kom ook tot uiting in die ideologie van sekere radikale linkse groepe en ondersteuners van die Palestynse revolusie wat dit as 'n Sionistiese slenter ter regverdiging van die Israeliese staat beskou en die Jode as aggressors teen die tenagekome Duitsers en Arabiere voorhou.⁹⁴ Die ontkenning van die Holocaust is egter baie nou verbonde aan 'n fascistiese politieke agenda, is 'n integrale deel van die neo-fascistiese verskynsel, en het sedert die sewentigerjare 'n onderdeel van 'n verskeidenheid ekstremistiese, rassistiese en nativistiese sentimente binne die Westerse wêreld geword.⁹⁵ In Suid-Afrika is die ontkenning van die Holocaust op soortgelyke wyse simpatiek deur die meeste fascistiese en regse bewegings en publikasies ontvang.

⁹⁴ D.M. Scher, *Defaming the Holocaust*, *Kleio* 21, 1989, pp. 25-26.

⁹⁵ D. Lipstadt, *Denying the Holocaust*, p. 4.

Die wêreldorde wat aan die einde van die Tweede Wêreldoorlog tot stand gekom het, word vir die regses deur die VSA se ekonomiese oormag, die USSR se ideologiese oormag, die Joodse Holocaust en gepaardgaande gelykheidsneurose en die sogenaamde Tydvak van die Swart Man wat die gevolg van bogenoemde was, gekenmerk. Hierdie orde wat deur die konserwatiewe revolusionêres verwerp word, is huidiglik besig om weens ekonomiese, ideologiese en normatiewe magsverskuiwings in duie te stort, en sal volgens hulle uiteindelik op 'n herontwaking van volksnasionisme uitloop.⁹⁶ Die idees van die Konserwatiewe Revolusie-gedagte vind daarom aansluiting met baie idees van die fascisme en het ook op 'n beperkte omvang in Suid-Afrikaanse regse publikasies na vore gekom. Dié gedagte wat die palingenetiese siening van 'n herleefde Europa ondersteun en die romantiese nasionalisme en 'n gekantheid teen die liberalisme, kommunisme, materialisme en gelykheidsleer insluit, dien om bestaande rassitiese en ultra-nasionale denkpatrone te verskerp. Daardeur vorm dit dan ook 'n emosionele en motiverende intellektuele krag vir baie fasciste.

Die ontstaan van hierdie groot verskeidenheid na-oorlogse fascistiese bewegings in Suid-Afrika kan waarskynlik aan die politieke en staatkundige oorgangsfase wat die land sedert die sewentigerjare betree het, toegeskryf word. Die gepaardgaande gebrek aan ingeligtheid, politieke opvoeding en begrip, en die voorkoms van faktore soos kommer, vrees vir verandering en werklikheidsontvlugting, het ook 'n rol in die aanvaarding van die ideologie gespeel, en by die fasciste se beskouing van die vervalde huidige aansluiting gevind.⁹⁷ Verskeie buitelandse organisasies en plaaslike voorgangers het as inspirasiebronne vir die ontstaan van fascistiese bewegings in Suid-Afrika gedien, terwyl inheemse ultra-nasionale en rassitiese tradisies ook beweegredes vir die aanvaarding van sekere fascistiese beskouings geskep het. Die bestaan van 'n sterk en omvattende regse beweging in Suid-Afrika het egter veroorsaak dat die lidmaatskap en invloed van die meeste van die fascistiese bewegings in die land beperk gebly het.

Die Europese en Suid-Afrikaanse ideologiese grondslae van hierdie bewegings het op 'n unieke manier in elke beweging na vore gekom. Sedert die sestigerjare het verskeie nostalgiese organisasies vanweë kontak met buitelandse bewegings soos die NPD in Duitsland, of onder die invloed van buitelandse fascistiese leiers soos Mosley en Chesterton, ontstaan. Gedurende die sewentiger- en tagtigerjare is verdere takke van buitelandse mimetiese bewegings soos die National Front, die NSDAP/AO en die Kerk van die Skepper, in Suid-Afrika gestig. Selfs inheemse nostalgiese en mimetiese groepe soos die Boerenasie en Blanke Bevrydingsbeweging, wat op eie bodem ontstaan het, se belangrikste ideologiese grondslae kan na buitelandse denke en idees teruggevoer word. Die AWB is 'n uitsondering wat soos die Ossewa-Brandwag voor hulle, 'n sintese tussen die uitheemse Europese idees en die Afrikanemasionale tradisie gemaak het om sodoende 'n ware inheemse fascisme te ontwikkel wat waarskynlik ook as hoofbron van inspirasie vir toekomstige fascistiese of ultra-regse groepe sal dien. Die idees wat die verskeie openbaringsvorme van die neo-

⁹⁶ P. Bruwer, *Nuwe hoop uit verval van ou wêreldorde*, pp. 6, 8.

⁹⁷ J.J. Van Tonder, Die ver-regse groepe in die Suid-Afrikaanse politieke spektrum, *Buurman* 12(3), Maart-Mei 1982, p. 10.

fasisme onderlê, het verder ook nie enige ideologiese voorgangers in Suid-Afrika gehad nie en is grootliks vanuit die buiteland oorgeneem.

Die Nasionale Afrikaner se interpretasie van die geskiedenis met sy gepaardgaande ultranasionalisme, ingebore rassistiese tradisies en verheerliking van geregverdigde vernet, het wel belangrike mobilisasetemas aan die fasciste verskaf en daartoe bygedra om die fascistiese teorie ten opsigte van die Suid-Afrikaanse werklikhede relevant te maak. Tog was die buiteland, en spesifiek Duitsland, Brittanje en die VSA, die ideologiese en selfs organisatoriese hoofbron vir die ontstaan van die meeste fascistiese bewegings in Suid-Afrika en was die land dus nie soos dikwels deur kommentators beweerd word, ideologies geïsoleerd van die res van die wêreld nie.